

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЛІВІНСЬКИЙ АНАТОЛІЙ ІВАНОВИЧ

УДК 338.432:636.082

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ РЕНОВАЦІЇ
ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
ТВАРИННИЦТВА: ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ**

**08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Львів – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському державному аграрному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Стоянова-Коваль Світлана Савівна,
Одеський державний аграрний університет,
професор кафедри обліку та оподаткування.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Баланюк Іван Федорович,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника», завідувач кафедри обліку і аудиту;

доктор економічних наук, доцент
Гришова Інна Юрївна,
Національний науковий центр «Інститут аграрної
економіки» НААН України, головний науковий
співробітник відділу фінансово-кредитної та податкової
політики;

доктор економічних наук, професор
Чирва Ольга Григорівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, директор Навчально-наукового
інституту економіки та бізнес-освіти.

Захист відбудеться 4 березня 2020 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 36.814.02 у Львівському національному аграрному університеті за адресою: 80381, Львівська область, Жовківський район, м. Дубляни, вул. Володимира Великого, 1, ЛНАУ, головний корпус, ауд. 309.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського національного аграрного університету за адресою: 80381, Львівська область, Жовківський район, м. Дубляни, вул. Володимира Великого, 1.

Автореферат розісланий 1 лютого 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. Є. Стойко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Тваринництво є однією з базових складових агропромислового виробництва в усьому світі. Нестабільність соціально-економічної ситуації, низький рівень концентрації капіталу вітчизняних аграрних підприємств, хронічний диспаритет цін між аграрною та промисловою продукцією та його наслідки зумовили затяжні трансформаційні проблеми в галузі тваринництва України. Не дивлячись на успіхи окремих підгалузей, зокрема птахівництва, продовжується скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин, спостерігається збитковість виробництва м'яса великої рогатої худоби і недостатній рівень якості молочної сировини, що ставить під загрозу національну продовольчу безпеку, провокує зниження експортного потенціалу країни і погіршення соціального забезпечення жителів у сільській місцевості. Основними причинами такого стану залишаються прорахунки в державній аграрній політиці, необґрунтоване проведення структурних перетворень, застарілі методи управління, неаргументований вибір стратегії інноваційного розвитку аграрного виробництва тощо. Вихід із цієї ситуації полягає в застосуванні інтенсивних методів реновації підприємств тваринництва як багатогранного послідовного процесу, що передбачає комплексний підхід до вирішення поставлених завдань стратегічного розвитку галузі тваринництва та аграрної економіки загалом. Саме ефективність реноваційних заходів впливає на стратегічний вектор розвитку підприємств тваринництва, що дасть змогу характеризувати галузь як інноваційну, а вітчизняну продукцію тваринництва визначати як конкурентоспроможну на міжнародних агропромислових ринках.

Стійкий розвиток підприємств тваринництва залежить від формування й впровадження дієвих механізмів реновації їх виробничо-господарської діяльності та ефективних принципів організації управління цими процесами. Закономірним наслідком реновації виробництва агропідприємств повинне стати стійке підвищення цільових показників у стратегічній перспективі, коли при високих темпах приросту обсягів виробництва продукції тваринництва, бережливо та ефективно витрачаються всі ресурси з урахуванням екологічної складової та соціальних гарантій персоналу. Тривалість циклів та етапів реновації визначається особливостями інноваційного розвитку, формами її реалізації в конкретних умовах. Первісні етапи реновації пов'язані з принципово новими перетвореннями виробництва та трансфером технологій, наступні – з вибірковою частковою реконструкцією та технічним переозброєнням виробництва. Отже, актуальними є дослідження й розробка теоретико-методологічних засад формування організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, здійснення докорінних змін у структурі виробництва.

Проблемам функціонування механізмів виробничо-господарської діяльності підприємств аграрної сфери присвячені ґрунтовні праці П.С. Березівського, І.Ю. Гришової, Ю.Е. Губені, М.Я. Дем'яненка, С.С. Стоянової-Коваль, Г.Ф. Мазура, М.Й. Маліка, О.Г. Чирви, І.Б. Яціва та інших вітчизняних учених. Функціонування підприємств тваринництва та особливості реновацій їх виробничо-господарської діяльності досліджують провідні вітчизняні науковці, серед яких – І.Ф. Баланюк, О.М. Гіржева, А.Ф. Головчук, А.В. Гримак, В.Н. Зимовець, Ю.В. Кернасюк,

Н.Г. Копитець, Л.Ю. Кучер, О.В. Мазуренко, В.Я. Месель-Веселяк, А.М. Стельмащук, О.М. Поліщук та ін.

У роботах зазначених авторів закладено ґрунтовний науковий фундамент формування та реалізації економічного потенціалу підприємств тваринництва. Однак сукупність проблем залишаються не повною мірою вирішеними в теоретичному та методологічному плані. Так, гармонійний розвиток виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва вимагає формування умов для функціонування ефективних механізмів реновації на всіх рівнях. У зв'язку з цим пріоритетом сучасної аграрної політики повинно стати забезпечення стійкого розвитку підприємств тваринництва через розробку організаційно-економічних механізмів реновації їх виробничо-господарської діяльності з урахуванням передумов, проблем, особливостей і сучасних тенденцій розвитку агропромислового виробництва й економіки України в цілому. Промислове тваринництво сьогодні перебуває на етапі, що диктує гостру необхідність у принципово нових заділах в організації, техніці й технології виробництва. Важливість і значимість цих питань зумовили вибір теми, постановку мети й завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у відповідності до планів науково-дослідних робіт Одеського державного аграрного університету. Розробки автора використано в темах наукових досліджень кафедри менеджменту на 2011-2015 рр. «Проблеми розвитку системи управління в АПК України» (номер державної реєстрації 0110U006780) та на 2016-2020 рр. «Розвиток менеджменту і маркетингу в аграрному секторі економіки України в умовах економічної глобалізації» (номер державної реєстрації 0115U007157). Внесок автора у виконання цих тем полягає в розробці й обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій з удосконалення організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методологічних положень, методичних основ і науково-практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва. Для досягнення поставленої мети окреслено такі завдання:

- опрацювати теоретичні аспекти за темою дослідження та уточнити зміст поняття «реновація виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва»;

- розробити структуру економіко-екологічної системи розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва;

- обґрунтувати теоретико-методологічні підходи до формування механізму державної підтримки реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва;

- запропонувати модель стратегічного управління функціонуванням організаційно-економічного механізму реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва;

- розвинути науково-методологічні підходи до використання імітаційного моделювання управління виробничо-господарською діяльністю підприємств тваринництва;

- удосконалити методичні підходи до оцінки ефективності організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва;

- визначити методичні засади оцінки результативності виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва;

- обґрунтувати методологічний підхід до прогнозування реноваційного розвитку підприємств тваринництва;

- розглянути механізм формування та управління діяльністю кооперативних структур у тваринництві;

- удосконалити науково-методологічний підхід до формування та реалізації концепції управління організаційно-економічним механізмом реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва;

- запропонувати алгоритм розробки та прийняття стратегії реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва;

- сформулювати концептуальний підхід до формування та розвитку комплексного організаційно-економічного механізму реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва;

- доповнити організаційно-методичне забезпечення формування організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва;

- розглянути напрямки і моделі стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємств тваринництва.

Об'єктом дослідження є процеси реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних, методичних і практичних засад формування стратегії та організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дисертаційної роботи становлять сучасні теорії й концепції управління, результати фундаментальних досліджень вітчизняних і закордонних учених з теоретичних і практичних проблем управління діяльністю підприємств і організацій продовольчої сфери.

При виконанні дослідження використано низку емпіричних і логіко-теоретичних методів. Метод абстрагування використовувався при визначенні понять і категорій, створення наочних образів. Використання системного підходу визначило розгляд об'єкту і предмету дослідження одночасно як системи та елемента більш загальної системи. Методи спостереження, виміру й опису використано для вивчення властивостей і зв'язків об'єкта вивчення, фіксації кількісних характеристик досліджуваної системи, систематизації даних. Метод порівняння використано при визначенні тенденцій розвитку, встановленні змін кількісних і якісних характеристик у виробничій системі підприємств тваринництва. Методи аналізу і синтезу застосовані при визначенні етапів і чинників розвитку досліджуваних процесів, при виділенні елементів об'єкту, розкритті місця і ролі елементів виробничої системи,

взаємозв'язку і взаємодії елементів. Індуктивний метод застосовано при прогнозуванні змін у досліджуваній системі, передбаченні кількісних і якісних показників розвитку діяльності підприємств тваринництва. Дедуктивний метод застосовано при формулюванні пропозицій. Математичні методи використовувалися для інтерпретації отриманих результатів досліджень при розробці методики оцінки розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва. Моделювання застосовано при побудові моделей реновації підприємств тваринництва.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативні акти України, що регламентують діяльність підприємств тваринництва, офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблем управління діяльністю підприємств тваринництва, дані статистичної звітності сільськогосподарських підприємств, власні розрахунки та спостереження.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і розробці практичних рекомендацій з формування організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва. Найважливіші наукові результати, отримані в процесі дослідження, та їх наукова новизна полягають у наступному:

вперше:

- розроблено теоретико-методологічну конструкцію механізму державної підтримки реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва в якості цілісної системи, яка включає в себе ключові елементи та функціональні засади, методи, важелі, інструменти, напрями й засоби його реалізації, вплив яких направлений на забезпечення конкурентоспроможності підприємств тваринництва, підтримку потенціалу розвитку та капіталізацію бізнесу; представлений механізм передбачає використання індикаторів реноваційного розвитку і ефективності зазначених підприємств, які узгоджуються з принципом раціонального використання ресурсів, забезпечують взаємозв'язок інвестиційно-інноваційних, соціальних, споживчих, фіскальних та екологічних результатів, що дає змогу реалізувати управлінські рішення, які сприяють досягненню оптимального стану системи;

- запропонований алгоритм розробки та прийняття стратегії реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, що передбачає виокремлення науково обґрунтованих, взаємопов'язаних етапів і процедур (побудова системи цілей реновації, комплексний аналіз економічного розвитку, побудова моделі проблемних ситуацій, вироблення стратегічних альтернатив, корегування базової версії, план процесу реновації), враховує сучасний стан виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва та дає змогу розробити організаційно-економічні механізми, дія яких спрямована на зростання виробництва, зміцнення матеріально-технічної бази, розвитку новітніх форм господарювання і задоволення платоспроможного попиту населення в молочних і м'ясних продуктах, підняття рівня їх споживання;

удосконалено:

- науково-методологічний підхід до формування та реалізації концепції управління організаційно-економічним механізмом реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, що є передумовою визначення основних пріоритетів і напрямків формування стратегії їх реновації, передбачає аналіз зовнішніх і внутрішніх чинників, включає напрями (організаційні, економічні, соціальні та екологічні) та організаційно-економічні механізми (фінансово-економічний, техніко-технологічний, інвестиційно-інноваційний, соціально-трудоий), дія яких направлена на збільшення обсягів виробництва якісної продукції, високої прибутковості й рентабельності підприємств тваринництва, ритмічності роботи модернізованих виробничих процесів, інтенсивності інноваційного розвитку;

- методологічний підхід до прогнозування реноваційного розвитку підприємств тваринництва з метою вироблення управлінських рішень щодо підвищення ефективності їх функціонування у контексті стратегічного розвитку аграрного виробництва, який передбачає: виявлення внутрішніх потенційних можливостей виробництва; врахування параметрів ввозу та вивозу продуктів тваринництва; узгодження програмно-цільових рішень за об'єктами споживання й виробництва. Запропонований підхід складається з чотирьох комплексів забезпечуючих моделей (продуктових, інформаційних, регіональних, динамічних) і центральної економіко-математичної моделі програмно-цільового прогнозування реноваційного розвитку підприємств тваринництва;

- наукові положення щодо формування структури економіко-екологічної системи розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва за рахунок її декомпозиції на підсистеми: структурну (екологічна, економічна складові), прогнозування та моделювання, оцінки й контролю, прийняття рішень, які поєднані між собою системоутворюючими зв'язками. Це дає змогу конкретизувати напрями і виробити єдині підходи до забезпечення стійкості та захищеності підприємств тваринництва, запобігання можливого порушенню їх нормальної виробничо-господарської діяльності через вплив різного роду факторів та ризиків на засадах реалізації організаційно-економічних механізмів реновації;

- методичні засади оцінки результативності виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, що вирізняються комплексним використанням показників, які характеризують інтенсивність виробництва й ефективність реновації; на основі кореляційно-регресійного аналізу здійснено моделювання взаємозв'язку факторів, які впливають на обсяг виробництва м'яса та молока у розрахунку на одну особу постійного населення;

- методичний підхід до оцінки ефективності організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, який ґрунтується на критеріях максимізації виробництва продукції тваринництва та характеризує результативність застосування комплексу технічних, технологічних, організаційних, економічних і соціальних заходів;

- багаторівневу структурно-функціональну модель стратегічного управління забезпеченням реновації діяльності підприємств тваринництва, що передбачає коректування параметрів роботи підприємств тваринництва у відповідь на зміни

потреб ринку, появу додаткових ризиків і можливостей, сприяє підвищенню результативності господарювання підприємств тваринництва, особистих селянських та фермерських господарств;

дістали подальший розвиток:

- понятійний апарат науки управління підприємствами й організаціями у частині уточнення змісту поняття «реновація виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва» як економіко-екологічної системи, яка передбачає поліпшення використання наявних ресурсів (робочої сили, техніки, приміщень, кормів й ін.) шляхом збільшення додаткових вкладень у технічний розвиток, з використанням інноваційних засобів виробництва у контексті переходу системи в якісно новий стан;

- концептуальний підхід до формування та розвитку комплексного організаційно-економічного механізму реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, що ґрунтується на системному підході до раціоналізації їх виробничо-господарської діяльності, включає сукупність основних складових (загально-виробничі, організаційно-виробничі, техніко-технологічні, соціальні, фінансово-кредитні, інвестиційно-інноваційні, екологічні) та взаємопов'язаних елементів, функціонування яких сприяє ефективності реновацій, враховуючи всі фактори, які впливають на техніко-технологічні процеси виробництва продукції тваринництва, розширення номенклатури тих видів продукції, що користуються попитом у населення;

- організаційно-методичне забезпечення формування організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва на базі використання проектного превентивного підходу із застосуванням інноваційної доктрини, яка заснована на єдності людських ресурсів, інноваціях та екологізації;

- системний підхід до організації імітаційної моделі реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, який включає дві системи управління, що діють за принципом негативного зворотного зв'язку (перша реалізує пошуковий алгоритм визначення екстремуму; у другій пошук здійснюється ітеративним шляхом за відхиленням фактичного значення показника від заданого) та передбачає регулювання обсягів виробництва зміною соціально-культурних умов життя населення й рівня споживання ним продуктів тваринного походження;

- механізм формування та управління діяльністю системи кооперації у тваринництві, що дає змогу підвищити ефективність функціонування та конкурентоспроможність малих виробників продукції тваринництва, сутність якого полягає в обслуговуванні виробництва цієї продукції в господарствах населення і фермерських господарствах на засадах впровадження інноваційних технологій та формування інтегрованих структур вищого рівня, консолідація ресурсів яких дає змогу створювати потужні, оснащені сучасним обладнанням кооперативні підприємства – переробні, з виробництва концентрованих кормів тощо;

- напрямки і моделі стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємств тваринництва, зокрема розроблені рекомендації щодо практичного використання економічних законів розвитку суспільства, загальних принципів управління і сформованих закономірностей управління економікою аграрного

виробництва, які передбачають: автоматизацію й електронізацію виробництва; екологізацію виробництва й охорону навколишнього середовища; інтенсивні технології в аграрному виробництві; створення нових видів продуктів харчування на основі поєднання біотехнологічних і хімічних процесів; маловідходні й безвідходні технології переробки, транспортування, зберігання й реалізації продукції.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в можливості використання теоретико-методологічних, методичних і практичних розробок та пропозицій у діяльності підприємств тваринництва при формуванні організаційно-економічних механізмів реновації їх діяльності, органами влади різних рівнів при розробці галузевих і регіональних стратегічних програмних документів.

Пропозиції з матеріалів дисертаційного дослідження схвалені та використані управлінням аграрної політики Одеської обласної державної адміністрації при розробленні стратегічних програм розвитку аграрного виробництва в області та механізмів їх реалізації (довідка № 762/03-19 від 22.03.2019 р.).

Результати дисертаційного дослідження, що стосуються інноваційного розвитку тваринництва, удосконалення організаційно-економічної структури функціонування підприємств тваринництва та планування їх розвитку знайшли застосування в діяльності: ПП «Багатогалузева фірма «Таврія», м. Херсон (довідка № 127/12 від 13.05. 2019 р.); ТОВ «Маяк» Тростянецького району Сумської області (довідка № 54/04 від 18.04.2019 р.); ПП «Агро-ДІС» Ананьївського району Одеської області (довідка № 36 від 03.06.2019 р.).

Розробки за даним методом дослідження використано в темі кафедри менеджменту «Розвиток менеджменту і маркетингу в аграрному секторі економіки України в умовах економічної глобалізації» (номер реєстраційної картки 0115U007157) Одеського державного аграрного університету, де автором обґрунтовано науково-методологічний підхід до формування та реалізації концепції управління організаційно-економічним механізмом реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва (довідка № 29 від 17.01.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення проблем удосконалення механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва. Наукові результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише власні ідеї та розробки автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися та були схвалені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: I міжнародній науково-практичній конференції «Imperatives of development of civil society in promoting national competitiveness» (Батумі, Грузія, 2018 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Наукові зсади розвитку знань економічної теорії» (Черкаси, 2017 р.); Konferencje Miedzynarodowej NaukowoPraktycznej (on-line) zorganizowane dla pracownikow naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii (Варшава, Польща, 2017 р., 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та практика

управління розвитком економіки» (Київ, 2019 р.); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сталий розвиток соціально-економічних систем» (Київ, 2019 р.).

Публікації. За результатами виконаного дисертаційного дослідження опубліковано 32 наукові праці, у тому числі одноосібна монографія обсягом 17,8 друк. арк., одна стаття в колективній монографії, 24 статті в наукових фахових виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз даних, 6 публікацій в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 32,34 друк. арк., з яких особисто автору належить 31,76 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 479 сторінок, основний її зміст викладений на 410 сторінках. Робота містить 20 таблиць, 41 рисунок, 6 додатків. Список використаних джерел налічує 355 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі – **«Теоретичні засади організаційно-економічних механізмів реноваційних трансформацій виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва»** – визначено економіко-екологічний базис сутності реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, обґрунтовано теоретичні підходи до формування механізму державної підтримки реновації діяльності підприємств тваринництва, досліджено фактори функціонування організаційно-економічних механізмів реновації цих підприємств в умовах їх інноваційного розвитку.

У результаті дослідження встановлено, що сільське господарство і його суб'єкти формують складну економіко-екологічну систему, стан якої багато в чому залежить від господарської діяльності кожного окремого підприємства. І від того, як ця система враховує природні умови, як «уписується» у них, залежить стан екологічного балансу всього середовища. Тому система ведення діяльності підприємств тваринництва повинна бути екологічно обґрунтованою, природоохоронною. Тобто, спеціалізація господарства, організація землекористування, розміщення виробництва, включаючи посіви, тваринницькі ферми й інші виробничі об'єкти, застосовувані техніка й технологія повинні бути екологічно безпечними. Обґрунтована необхідність збалансування природних умов організації землеробства та тваринництва у контексті забезпечення гармонійної їх єдності. У зв'язку з цим необхідна нова концепція збалансованого комплексного планування реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва на сучасній економіко-екологічній основі.

Узагальнюючи, доведено, що економіко-екологічна система розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва представляє собою раціонально впорядковану сукупність підсистем, комплекс взаємопов'язаних організаційно-економічних механізмів, методів та засобів, заходів економічного й екологічного характеру, які орієнтовані на довгострокове забезпечення стійкості до реновації діяльності цих підприємств. Запропонована система має достатньо

розгалужену структуру й включає такі підсистеми: цільові, загальні, функціональні, забезпечення управління розвитком підприємств тваринництва. Метою функціонування такої системи є забезпечення стійкості та захищеності підприємств тваринництва, запобігання можливому порушенню їх нормальної виробничо-господарської діяльності через вплив різного роду факторів та ризиків на засадах реалізації організаційно-економічних механізмів реновації (рис. 1).

Доведено, що реновація виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва поряд зі зміною техніки й технології виробництва передбачає поліпшення використання наявних ресурсів – робочої сили, техніки, приміщень, кормів та ін. Це можна досягнути шляхом додаткових вкладень у технічний розвиток з використанням інноваційних засобів виробництва.

Одна з основних причин тривалої кризи в тваринництві полягає у наростаючому відставанні системи управління від складних соціально-економічних умов розвитку аграрного виробництва.

Для вирішення глобальних проблем у тваринництві необхідно дотримуватись комплексного підходу, поетапно ставлячи й вирішуючи сукупність питань, якими є: 1. Перехід до розвитку аграрного виробництва на наукових концепціях. 2. Пріоритетність альтернативних підходів до організації управління. 3. Подолання масового переходу до нових організаційних форм управління без широкої виробничої перевірки. 4. Відхід від фетишизації організаційно-структурного фактору в управлінні. 5. Гарантування підприємствам реального права на членство в територіальному господарському формуванні. 6. Подолання стереотипу мислення про цільове призначення органів й апарату регулювання. 7. Оптимальне співвідношення прав, обов'язків і відповідальності керуючих підсистем. 8. Організація управління підприємствами тваринництва на основі всебічно розроблених стратегії їх розвитку, довгострокових варіантних прогнозів. 9. Виключно функціональне призначення органу регулювання та управління агропромисловим виробництвом. 10. Підпорядкованість діяльності підприємств та органів управління аграрним виробництвом інтересам основної виробничої ланки, первинних товаровиробників. 11. Соціальна спрямованість управління. 12. Побудова системи управління, яка забезпечувала б ефективний розвиток багатовкладності, розвиток цивілізованого ринку. 13. Підпорядкування системи управління вимогам найповнішого науково-технічного забезпечення виробництва з одночасною стабілізацією екологічної рівноваги в ньому. 14. Організація надійнішого й ефективнішого інформаційного забезпечення виробництва і безпосередньо управлінської діяльності підприємств тваринництва.

Максимальний ефект досягається, якщо темпи реновації виробництва наближаються до періодичності створення техніки й технології нових поколінь. У зв'язку з цим змінюється співвідношення між методами реновації основних фондів: на перший план виступає не нове будівництво, а технічне переозброєння й реконструкція, які найбільшою мірою забезпечують заміну застарілих засобів. Селекційно-генетичний розвиток полягає у збільшенні й удосконалюванні продуктивних якостей тварин та їх пристосувальних властивостей до умов виробництва (висока продуктивність, стандартність, резистентність, стресостійкість тощо).

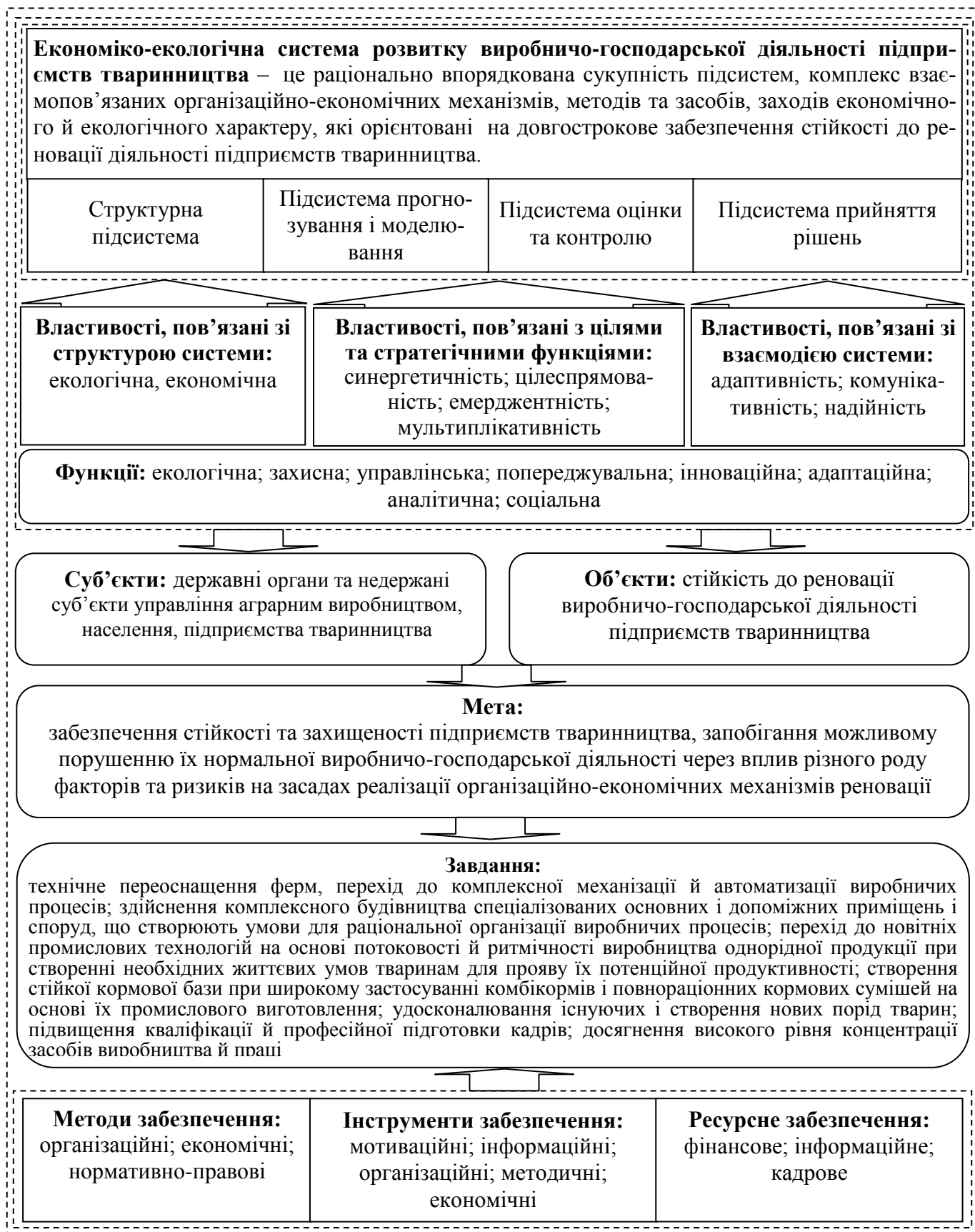

Рис. 1. Структурна схема базових елементів економіко-екологічної системи розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

У силу специфічних особливостей якісного вдосконалювання біологічних об'єктів для динамічного розвитку виробництва особливе значення має нарощування поголів'я, роль якого в міру освоєння генетичного потенціалу зростає. Причинами того, що при великому поголів'ї тварин і птиці аграрне виробництво виробляє набагато менше м'яса, ніж це можливо, є дуже різноманітними: низька продуктивність тварин, неефективна структура стада, погана якість кормів, незбалансованість їх по живильних речовинах, недокорм худоби, відстала технологія виробництва м'яса, брак потужностей з його переробки, низька механізація трудомістких процесів на фермах та ін. Щоб підтримувати стале оптимальне співвідношення між компонентами витрат і нарощуванням виробництва продукції, потрібно здійснити відповідне підвищення рівня механізації, удосконалення існуючих та впровадження інноваційних технологій та організації виробництва, які забезпечують адекватне й випереджаюче підвищення продуктивності тварин.

Систематизовані фактори, які впливають на формування організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, з розподілом на основні (економіко-технологічні або ж ресурсні) та додаткові (соціальні й природно-екологічні). Встановлено, що визначальним фактором ефективності застосовуваних машин, нових матеріально-технічних засобів і промислової технології виробництва виступають самі тварини з їх біологічними особливостями й фізіологічними потребами. Звідси створювана нині матеріально-технічна база тваринництва, що спирається на досягнення науки, повинна відповідати біологічним особливостям кожного виду й групи тварин. У той же час інноваційний процес передбачає все більше пристосування біологічної природи тварин до машинної технології виробництва. Обґрунтований триадний підхід до формування доктрини функціонування організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, заснований на інноваціях, людських ресурсах, екологізації. На основі ефекту синергії триада такої інноваційної доктрини змінює традиційну модель реновації діяльності підприємств тваринництва так, що людські ресурси, екологізація виробництва та інновації тепер формують єдність, а не розглядаються як сили, що працюють незалежно.

У другому розділі – **«Методологічні аспекти функціонування організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва»** – досліджено методологічні принципи організаційно-економічного механізму управління забезпеченням реновації діяльності підприємств тваринництва, визначено структуру та перспективи імплементації імітаційної моделі у реноваціях виробничо-господарської діяльності цих підприємств, обґрунтовано методичні підходи до оцінки ефективності організаційно-економічних механізмів реновації їх виробничо-господарської діяльності.

Встановлено, що результативність функціонування організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва залежить від взаємозв'язку елементів системи управління, яка безпосередньо впливає на інтереси таких підприємств (рис.2).

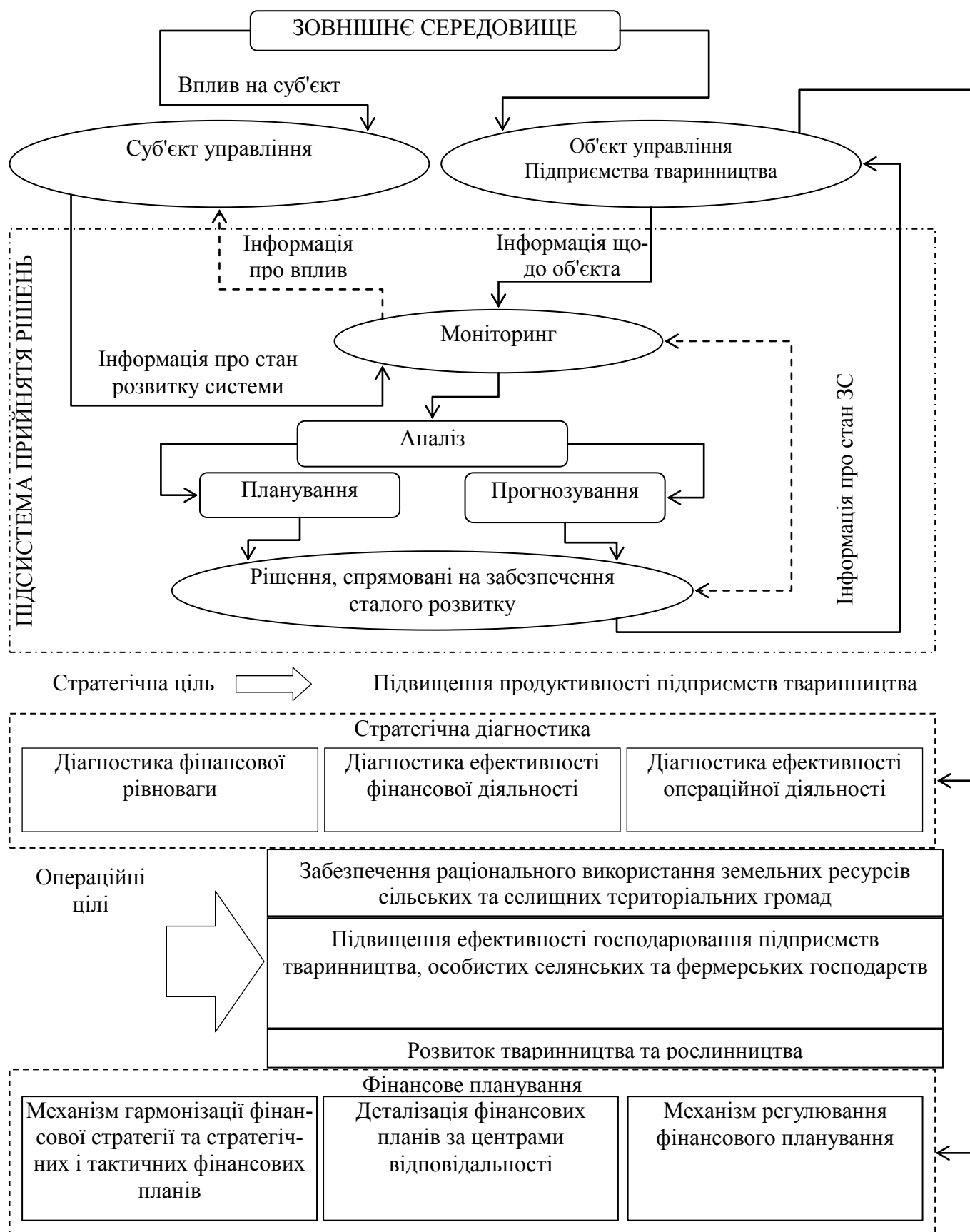

Рис. 2. Методологічна схема процесу стратегічного управління забезпеченням реновації діяльності підприємств тваринництва

Перевірити всі варіанти й комбінації у різних природно-економічних умовах та оцінити внесок досліджуваних факторів і передбачуваних управлінських рішень

реально можна тільки в експериментах не в самих підприємствах, а на їх моделях. Моделі тваринництва дають змогу вибрати раціональний склад сільськогосподарських тварин, структуру й оборот стада, стратегію вибракування й годівлі, технологію виробництва продукції. Модель охоплює взаємозв'язки усіх складових частин організаційно-економічного механізму реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, що дозволяє втручатися в нього на різних стадіях, вносити корективи, досліджувати варіанти й вирішувати завдання росту обсягів і ефективності виробництва продукції.

Запропоновано використовувати імітаційне моделювання як найбільш прийнятне для визначення довгострокової стратегії управління виробничо-господарською діяльністю підприємств тваринництва. Для реалізації імітаційної моделі запропоновані дві системи управління. Перша працює за критерієм максимуму одного з результативних показників відтворювального процесу, друга – за критерієм досягнення заданої величини одного з тих же показників. Обидві системи діють за принципом негативного зворотного зв'язку. Перша реалізує пошуковий алгоритм визначення екстремуму. У другій пошук необхідного рівня керуючого впливу здійснюється також ітеративним шляхом за відхиленням фактичного значення показника від заданого. Загальна схема імітаційної моделі реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва представлена на рисунку 3.

Функціонування підприємств тваринництва в ринкових умовах господарювання, свободи прийняття управлінських рішень пред'являє зростаючі вимоги до ефективного ведення виробничо-господарської діяльності на основі інноваційного процесу й досвіду, що узгоджується з місцевими природними та економічними умовами. Обґрунтована система оцінки виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, яка включає показники, що характеризують інтенсивність виробництва (напруженість функціонування) і ефективність реновації. Критерієм оцінки інтенсивності виробництва виступає ступінь (міра) його відповідності новітнім досягненням науки. Чим більше виражена ця відповідність, чим своєчасніше й послідовніше відбувається реновація виробництва, тим вищим є рівень інтенсивності.

Для кількісного виміру запропоновано використовувати коефіцієнт випередження, обчислювальний співвідношенням середньорічних темпів росту продукції й витрат. Критерієм оцінки ефективності реновації й інтенсифікації виступає зростання виробництва продукції за умови зниження сукупних витрат на її одиницю. Для факторного аналізу служить та ж система показників, що й для визначення ефективності виробництва (табл. 1).

За досліджуваний період показники ефективності використання виробничих ресурсів значно покращилися. Вважаємо, що забезпечення ефективної діяльності підприємств залежить від здатності галузей тваринництва постійно підтримувати пропорційність між чинниками розширеного відтворення і темпами його розвитку (підвищення рівня виробництва якісної продукції) в умовах невизначеності та мінливості зовнішнього середовища. Тобто дуже важливо забезпечити розширення зони діяльності товарного виробництва на науковій та інноваційній основі, сприяти розвитку нових технологій і впровадженню модернізації виробничих процесів у тваринництві.

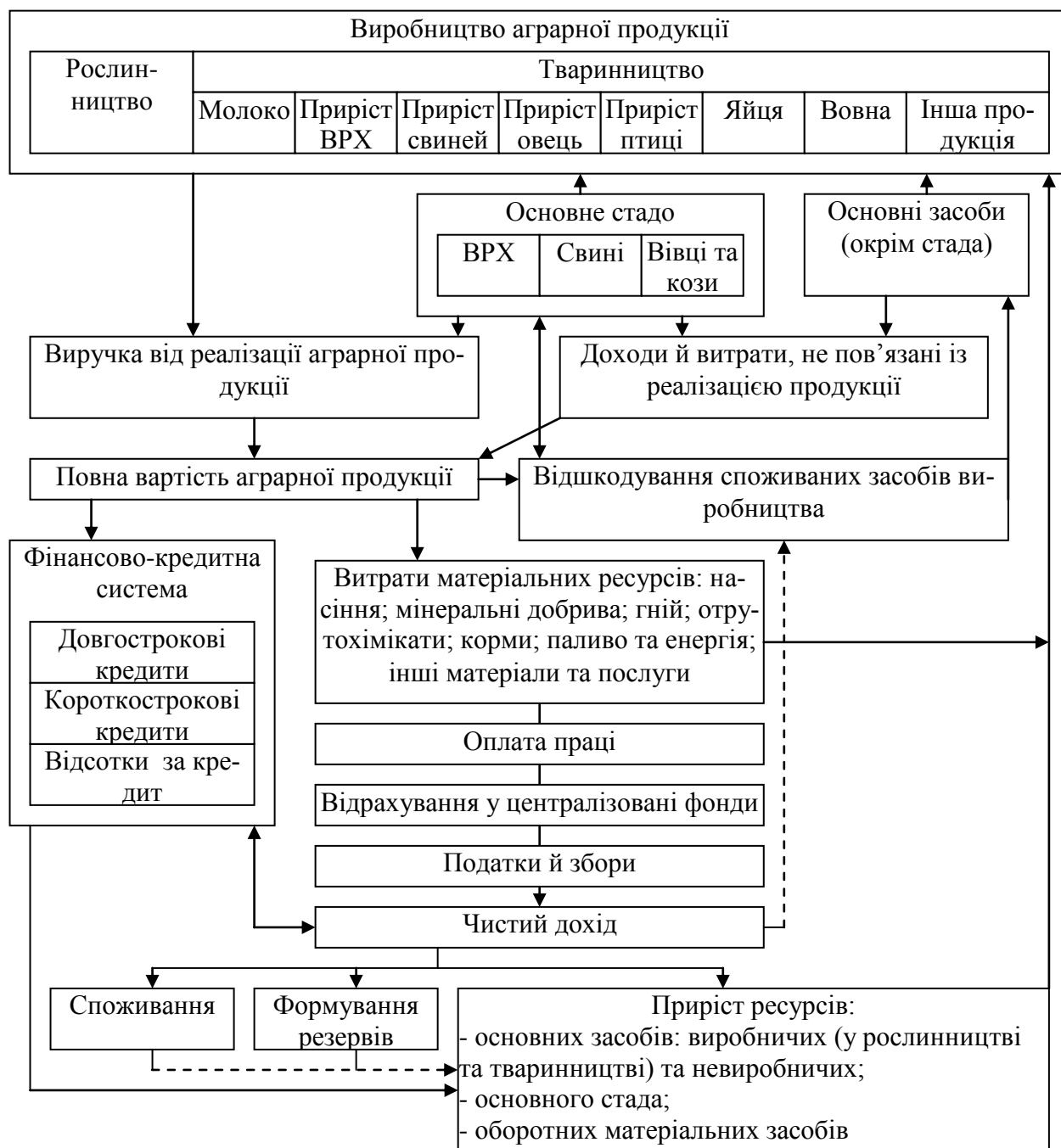

Рис. 3. Схема імітаційної моделі реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва

У результаті дослідження визначено показники ефективності організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, які характеризують результативність застосування комплексу технічних, технологічних, організаційних, економічних і соціальних заходів, спрямованих на продуктивне використання створеного в аграрному виробництві потенціалу для задоволення суспільних потреб у необхідній продукції тваринництва. Вони класифіковані на чотири групи – функціональні, економічні, соціальні та екологічні.

**Динаміка показників використання виробничих ресурсів тваринництва
в сільськогосподарських підприємствах України**

Показники	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2000 р.,%
Чисельність голів великої рогатої худоби на 1000 га с.-г. угідь	225	156	108	90	89	39,6
свиней на 1000 га ріллі	235	217	245	217	205	87,2
птиці на 100 га зернових культур	906	1078	1351	1416	1379	152,2
Середній річний надій молока від однієї корови, кг	2359	3487	4082	4735	4820	у 2,0 рази
Вироблено у розрахунку на 100 га ріллі м'яса свиней, т:	2,01	1,5	1,9	3,1	3,0	146,4
Вироблено у розрахунку на 1 га зернових яєць, шт.	646	869	1130	1043	1060	164,1
Вироблено на 100 га с.-г угідь, т: -молока	30,2	33,0	27,0	25,0	25,0	82,8
-м'яса (у забійній вазі)	4,0	3,8	5,0	7,9	7,9	197,5
Отримано продукції тваринництва у постійних цінах 2010 р., тис. грн. на: 100 га с.-г. угідь	139,1	156,1	169,4	167,7	168,0	120,7
одного працівника, зайнятого у тваринництві	130,5	224,1	238,0	292,5	315,5	у 2,4 рази
1 кВт енергоресурсів, грн	83,38	1408,16	1914,38	2138,87	2197,84	у 7,7 рази
100 грн. основних засобів, грн	12,52	22,47	24,06	15,73	15,43	123,2
Прибуток, збиток (-) від реалізації продукції тваринництва, млн. грн	- 1955,9	353,0	1374,6	4583,1	4024,9	х

Запропоновано комплексний методичний підхід до оцінки ефективності організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, який ґрунтується на критеріях максимізації виробництва продукції тваринництва у напрямку повного використання створеного в аграрному виробництві потенціалу при найменших витратах, а також підвищення рівня соціального розвитку села, збереження навколишнього природного середовища. Застосування такого методичного підходу до оцінки ефективності організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва дасть змогу отримати: об'єктивну характеристику головних результатів діяльності систем ведення господарства; найбільш раціональні варіанти розроблювальних науково обґрунтованих систем; порівняльну оцінку ефективності однотипних систем ведення виробництва, що функціонують приблизно в однакових природних та економічних умовах; вимір ефективності функціонування основних підсистем і елементів систем ведення

аграрного виробництва у тваринництві й суміжних підсистем (системи землеробства, соціальні підсистеми та ін.); наскрізну оцінку ефективності систем ведення аграрного виробництва на підприємствах тваринництва й більш високих ієрархічних рівнях; оцінку впливу освоєння комплексу заходів систем ведення аграрного виробництва на ефективність його функціонування.

У третьому розділі – **«Економічний аналіз та оцінка стану й особливостей розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва в Україні»** – здійснено оцінку стану та виявлено перспективи розвитку підприємств тваринництва в Україні, проаналізовані ключові проблеми реновації виробничо-господарської діяльності цих підприємств шляхом проведення факторного аналізу, обґрунтовано шляхи і механізми прискорення темпів технологічної реновації й розвитку міжгосподарського кооперування у тваринництві.

Встановлено, що виробничо-господарська діяльність підприємств тваринництва є однією з пріоритетних для України. Ідентифіковані проблеми функціонування підприємств тваринницької галузі, серед яких: низька якість кормів, незбалансованість раціонів по білку й недостатня в умовах дефіциту кормів зоотехнічна робота на фермах; технологічне обладнання, встановлене на підприємствах, не завжди укомплектоване за продуктивністю, не забезпечує проектного навантаження тварин на працівника, у зв'язку з чим виникає необхідність у реконструкції й технічному переозброєнні ферм; не на всіх тваринницьких комплексах створені цехи для підготовки до згодовування й переробки фуражу, збагачення кормосумішей білковими та вітамінними добавками, що не дає змоги поліпшувати раціони і в результаті знижує продуктивність тварин. Нестабільність соціально-економічної ситуації, низький рівень концентрації капіталу в аграрній сфері, наслідки диспаритету цін між сільськогосподарською продукцією і продукцією промисловості зумовили хронічні проблеми у сфері тваринництва. Проблеми галузі ставлять під загрозу національну продовольчу безпеку, знижується експортний потенціал країни і погіршується соціальна ситуація в сільській місцевості.

Водночас у виробництві продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України спостерігаються певні позитивні зрушення (рис. 4). У 2017 р. рівень рентабельності виробництва продукції цими підприємствами загалом склав 38,6%, у тому числі виробництва продукції тваринництва – 14,8% (у 2016 р. – 12,7%). Простежується тенденція до зростання загальної суми прибутку від реалізації продукції, зростає частка прибуткових підприємств. За проведеними прогнозними розрахунками у 2020 р. він складатиме 6187,2 млн. грн, або ж на 53,7% більше у порівнянні з 2017 р.

Щоб втримати цю тенденцію і досягти подальшого зростання доходності доцільним є вкладання коштів в удосконалення матеріально-технічної бази підприємств, оновлення і реконструкцію тваринницьких ферм і комплексів, будівництво сучасних об'єктів виробничої інфраструктури, виплату заробітної плати, а також на покращення умов їхньої праці у галузях тваринництва.

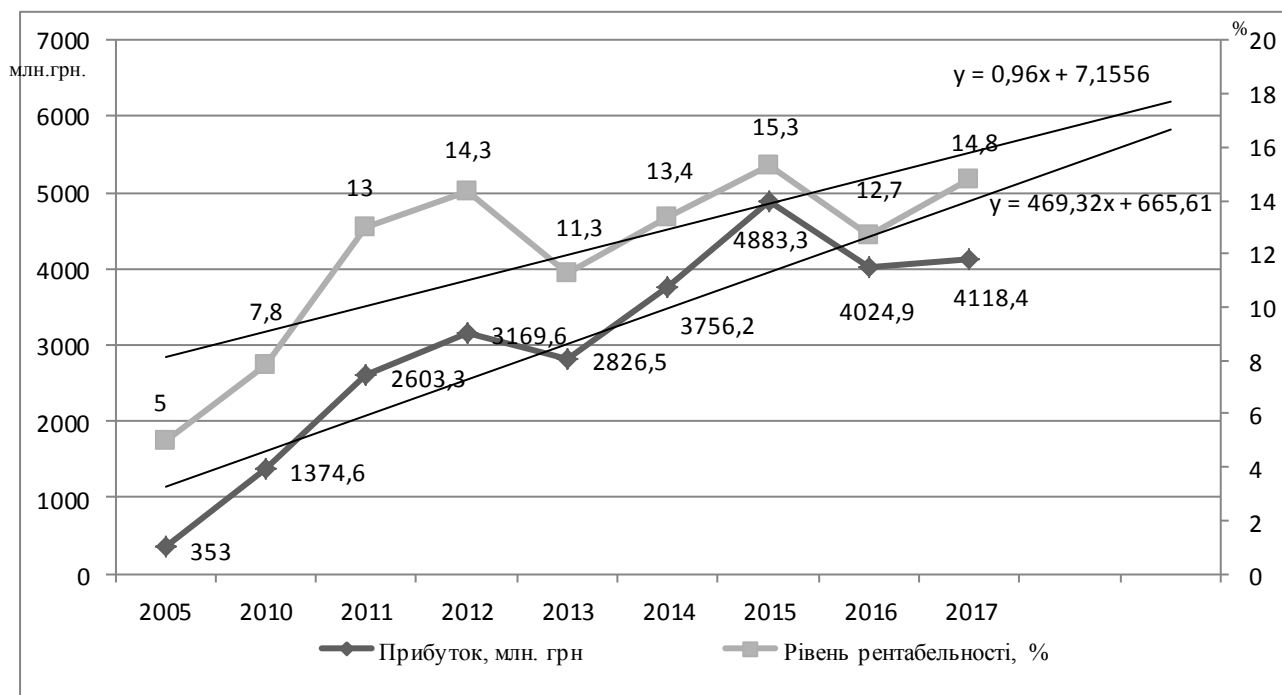

Рис. 4. Динаміка рентабельності продукції тваринництва і прибутку від її реалізації в сільськогосподарських підприємствах України.

Встановлено, що формування ринку тваринницької продукції визначається такими основними чинниками: рівнем забезпечення країни продовольчими ресурсами; чисельністю і потребами споживачів; державним регулюванням обігу продуктів харчування; вартістю виробництва високопоживних продуктів харчування; ціною продуктів тваринного походження. Варто зазначити, що рівні виробництва і споживання (у розрахунку на одну особу) продукції тваринництва практично співпадають за винятком яєць (рис. 5).

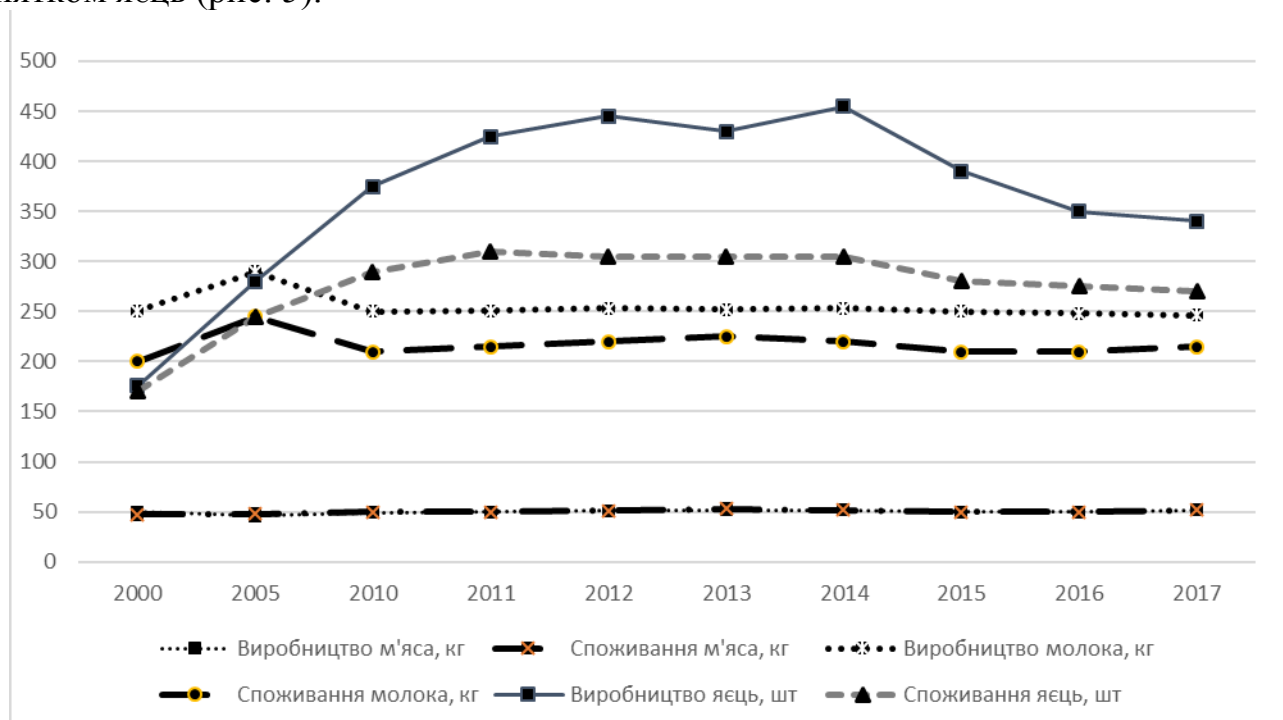

Рис. 5. Обсяги виробництва і споживання населенням продукції тваринництва.

Проведено аналіз факторів, які впливають на обсяг виробництва окремих видів продукції тваринництва в усіх регіонах України. На основі кореляційно-регресійного аналізу здійснено моделювання взаємозв'язку між досліджуваними ознаками, що сприяло визначенню тих факторів, які найбільше впливають на обсяг виробництва м'яса та молока у розрахунку на одну особу постійного населення.

Кількісні показники впливу відповідних факторних ознак на виробництво м'яса на одну особу характеризуються таким рівнянням:

$$y = -244,805 + 7,639x_1 + 35,269x_2 + 1,670x_3 + 4,275x_4 + 91,269x_5 + 0,179x_6, \quad (1)$$

де y – обсяг виробництва м'яса на одну особу, кг; x_1, x_2 – виробничі витрати на 1 ц м'яса великої рогатої худоби і свиней, тис. грн; x_3, x_4 – поголів'я великої рогатої худоби і свиней у розрахунку на 100 осіб постійного населення, голів; x_5 – трудова активність працівників тваринництва, тис. людино-годин; x_6 – розмір енергоресурсів у розрахунку на 100 осіб постійного населення, кВт.

Такі ж розрахунки проводилися з метою виявлення взаємозв'язку між низкою змінних факторів ($x_1 \dots x_7$) та виробництвом молока у розрахунку на одну особу, кг (y), який описується таким рівнянням:

$$y = -971,316 + 49,564x_1 + 5,194x_2 + 0,085x_3 + 0,353x_4 + 0,087x_5 + 0,025x_6 + 0,370x_7, \quad (2)$$

де x_1 – поголів'я корів у розрахунку на 100 осіб постійного населення, гол.; x_2 – продуктивність корів, ц; x_3 – виробничі витрати на 1 ц молока, тис. грн; x_4 – відпрацьовано одним працівником тваринництва, тис. людино-годин; x_5 – енергоресурси у розрахунку на 100 осіб постійного населення, кВт; x_6 – вироблено молока, тис. т; x_7 – обсяг споживання молока і молочних продуктів за рік на 1 особу, кг.

Заниження рівня споживання продуктів тваринного походження по відношенню до рекомендованих на душу населення норм обумовлюється низкою обставин, які пов'язані з просторовими і соціально-економічними характеристиками відповідного регіону (системою землеробства і поділом праці, типом спеціалізації, виробничими ресурсами). Та основна причина такої ситуації криється у небажанні керівників підприємств і підприємців здійснювати науковий пошук шляхів впровадження нововведень у техніко-технологічні процеси, зоотехнію, ветеринарію, селекцію, будівництво з метою підвищення економічної ефективності тваринництва.

Розробка й реалізація систем ведення аграрного виробництва в умовах інноваційного розвитку має вирішальне значення як для перспективних, так і поточних завдань розвитку аграрного виробництва продукції тваринництва й усього агропромислового виробництва країни. По-перше, перед підприємствами тваринництва постають принципово нові завдання у зв'язку з переведенням економіки на інноваційну платформу й прискоренням темпів розвитку. По-друге, системи ведення тваринництва повинні являти собою найефективнішу форму реалізації інноваційного розвитку. По-третє, реалізація інноваційного шляху розвитку ставить завдання повсюдного впровадження наукових систем ведення тваринництва.

Об'єктивна необхідність подальшого поліпшення системи організації й управління в діяльності підприємств тваринництва впливає з розвитку міжгосподарської кооперації. Притаманні їй економічні закономірності становлять основу механізму ефективного узгодження різноманітних інтересів, способів підпорядкування їх спільним потребам. Якщо економічний інтерес формується й реалізується не в задоволенні споживачів та працівників, діяльності підприємств, а виокремлю-

ється тільки в управлінських структурах та інтересах власників бізнесу, різко знижується економічна ефективність усього міжгалузевого комплексу. З цих позицій у сучасних умовах особливого значення набуває широке впровадження інтеграційних принципів у діяльності всіх ланок аграрного виробництва.

Для прискорення темпів технологічної реновації й розвитку між господарського кооперування у тваринництві, на нашу думку, необхідно: установити оптимальні обсяги виробництва кожного виду продукції тваринництва за економічними районами й областями і на цій основі розробити раціональні форми спеціалізації з урахуванням зональних умов виробництва; визначити перспективні типи й розміри спеціалізованих підприємств, обґрунтувати розвиток між ними кооперативних зв'язків; стосовно до умов виробництва кожної зони розробити типові проекти тваринницьких комплексів з найбільш доцільними будівельно-планувальними рішеннями й технологічними схемами, що забезпечують високу продуктивність праці при мінімальних капітальних і експлуатаційних витратах; стимулювати розвиток галузей промисловості, будівництва, транспорту й засобів зв'язку, що забезпечують технологічну реновацію й високу ефективність аграрного виробництва; розширити підготовку інженерно-технічних кадрів і працівників масових професій для тваринницьких комплексів і взаємозалежних з ними галузей.

Створення й функціонування інтегрованих міжгосподарських підприємств, агрофірм, науково-виробничих об'єднань і агропромислових комбінатів, виробничих та науково-виробничих систем підпорядковане завданню органічного поєднання всіх стадій виробництва, заготівлі й реалізації продукції, впровадження інновацій у всі ці процеси й, у кінцевому підсумку, спрямуванню інтеграційних процесів по вертикалі. У результаті виникають передумови створення організаційно-економічного механізму орієнтації всіх ланок на кінцеві результати виробництва завдяки встановленню як прямої залежності переробних і сервісних підприємств від аграрних виробників, що виробляють продукцію, так і впровадженню кооперативних принципів об'єднання різних підприємств. Міжгосподарське й агропромислове кооперування дає змогу аграрним підприємствам спільними зусиллями й за рахунок своїх коштів будувати спеціалізовані підприємства з переробки й зберігання сільськогосподарської продукції та ін. Розвиток вертикальної інтеграції доповнюється розвитком її горизонтальних форм, таких, як створення спецгоспів, виробничих об'єднань, міжгосподарських підприємств тощо (рис. 6).

У четвертому розділі – **«Концепція реалізації організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва»** – розроблено організаційно-методичне забезпечення реноваційного розвитку підприємств тваринництва, сформульовано концепцію управління організаційно-економічним механізмом реновації виробничо-господарської діяльності цих підприємств, обґрунтовано підходи до удосконалення економічних взаємовідносин між виробниками продукції тваринництва та переробними підприємствами.

У результаті дослідження сформульовані організаційно-методичні положення щодо реноваційного розвитку підприємств тваринництва, спрямовані на підвищення ефективності їх функціонування в контексті стратегічного розвитку аграрного виробництва. Виявлені основні сильні й слабкі сторони, а також можливості та загрози у сфері реноваційного розвитку підприємств тваринництва в Україні.

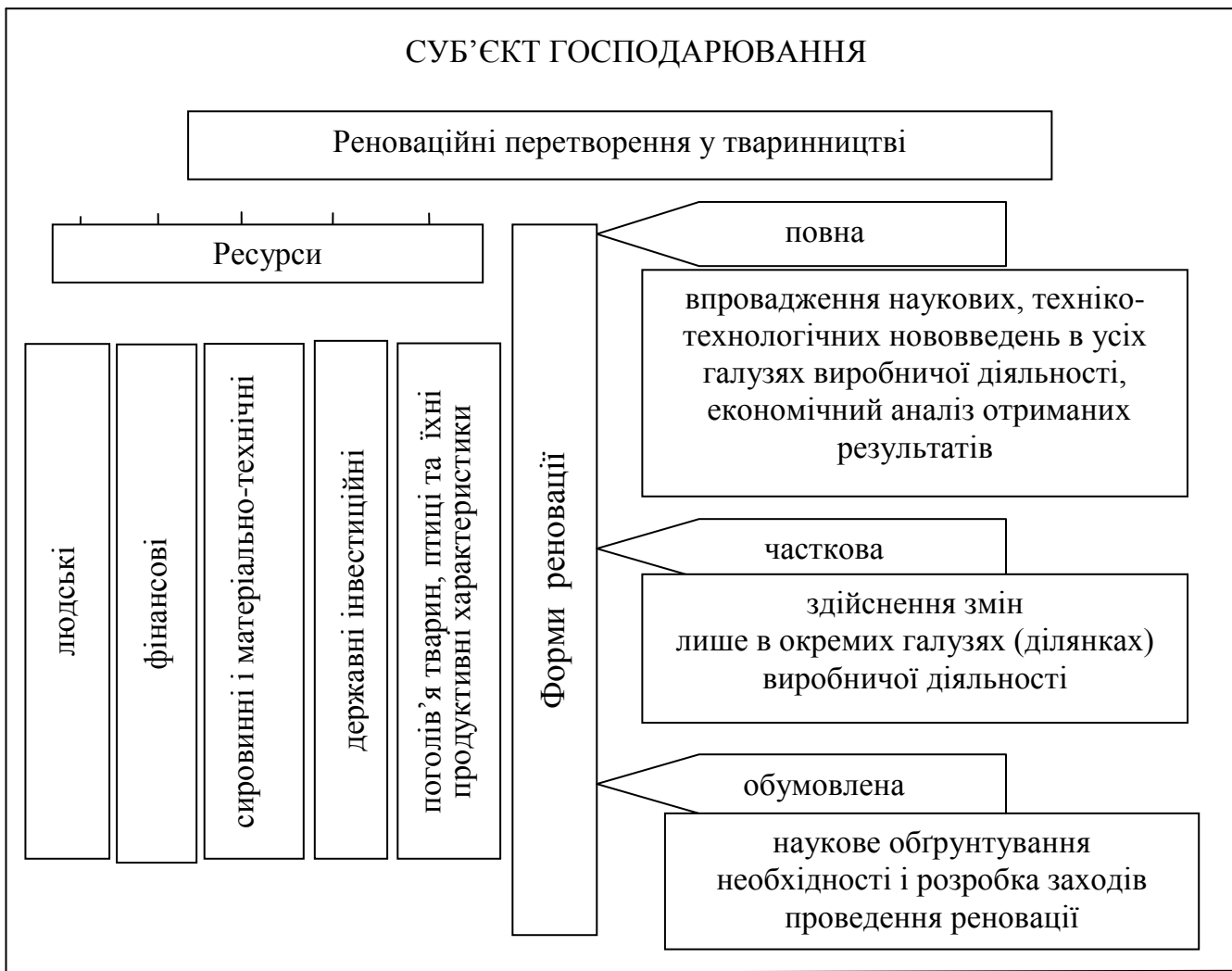

Рис.6. Форми та ресурси реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

Опрацьовано організаційно-методичне забезпечення реноваційного розвитку підприємств тваринництва шляхом формування моделі системного економічного прогнозування, яка складається із трьох складових, що обумовлюють послідовні етапи роботи. На першому – виявляють внутрішні потенційні можливості виробництва окремих підприємств, регіонів, областей тощо, на другому – параметри ввозу й вивозу продуктів тваринництва, на третьому – у діалогово-оперативному режимі здійснюють узгодження програмно-цілевих рішень за об'єктами споживання й виробництва. У свою чергу система економіко-математичних моделей програмно-цілевого прогнозування реноваційного розвитку виробництва продукції тваринництва складається з чотирьох комплексів забезпечуючих моделей (продуктових, інформаційних, регіональних, динамічних) і центральної економіко-математичної моделі програмно-цілевого прогнозування розвитку виробництва. Адекватність моделей продуктових підкомплексів значною мірою залежить від точності й достовірності вихідної інформації, що, у свою чергу, утворює комплекс інформаційних моделей, наприклад прогнозування, програмування приросту живої маси тварин залежно від умов годівлі, моделей з дослідження економічних коефіцієнтів з урахуванням інноваційного процесу тощо.

Центральна економіко-математична модель цільового прогнозування реноваційного розвитку тваринницького виробництва складається з таких взаємозалежних блоків:

I блок. На основі вектору обмежень у модель вводяться прогнозовані асортименти виробництва продуктів тваринництва, зокрема м'ясо-молочної, рибної промисловості та іншої продукції аграрного виробництва.

II блок характеризує рівень технологічності галузей харчової промисловості й відображає витрати сировини на виробництво одиниці продовольчої продукції.

III блок. На основі елементів першого та другого блоків визначають потребу в сільськогосподарській сировині.

IV блок. На базі показників третього блоку виявляють поголів'я сільськогосподарських тварин, для чого в моделі вводять дані щодо продуктивності тварин.

V блок. Встановлення потреби в кормах на основі прогнозованих рівнів продуктивності сільськогосподарських тварин.

VI блок. Здійснюється прогноз раціонального використання основних виробничих фондів за видами діяльності й підкомплексами тваринництва, а також визначається додаткова потреба в них з урахуванням обмежень, що враховують пріоритетний розподіл інвестиційних вкладень на приріст основних виробничих фондів.

VII блок. Визначення дефіциту або надлишку трудових ресурсів, їх руху між сферами й секторами агропромислового виробництва.

VIII блок. Розрахунок узагальнюючих показників розвитку виробництва продукції тваринництва (зокрема, випуску валової, товарної продукції) та його ефективності.

Обґрунтовано, що неодмінною умовою гармонійного поєднання економічних і екологічних аспектів розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва є насамперед раціонально організована економічна функція держави з використанням сучасних організаційно-розпорядчих методів. Під функціональним апаратом у даному контексті розуміється упорядкований певним чином набір управлінських функцій, цілей і завдань, які становлять суть і зміст управлінської системи. Функціональний апарат на всіх рівнях державного управління повинний бути сформованим і законодавчо закріпленим так, щоб в жодному разі не заважати розвитку господарських процесів, якщо вони не суперечать інтересам суспільства. Пріоритетними в умовах поступового розгортання ринкових відносин стають управлінські дії організаційного, рекомендаційного й частково гарантійно забезпечуючого характеру. Саме економічна функція держави доповнюється пошуком та апробацією форм бізнесу, які б найбільше відповідали умовам і потребам конкретного регіону, заходами заохочення розвитку інфраструктури ринків агропромислової продукції, а також обґрунтуванням і сприянням (аж до організаційно-методичного забезпечення) утворенню об'єднань і асоціацій товаровиробників, які полегшили б та прискорили реновацію підприємств тваринництва.

Нами запропоновано концептуальний підхід до формування механізму державної підтримки реновації виробничо-господарської діяльності підприємств

тваринництва, який покликаний встановлювати необхідні пропорції в структурі виробництва й забезпечити раціоналізацію міжгалузевих і внутрішньогалузевих виробничо-економічних зв'язків, виходячи з першочергових завдань життєзабезпечення країни, подолання кризових явищ і створення передумов для побудови високоефективної й соціально орієнтованої ринкової економіки (рис.7).

Встановлено, що в широкому розумінні концепція – це узгоджена комплексна система поглядів, принципів, потреб і факторів ефективної розробки адаптивного механізму оптимального поєднання державного регулювання й стратегічного управління підприємствами. Як правило, будь-яка концепція має відповідати певним вимогам, зокрема зрозумілості, конструктивності, чіткості та прийнятності. Ці вимоги знайшли відображення в розробці концепції управління організаційно-економічним механізмом реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва (рис. 8). Концепція заснована на еволюційному підході й включає ключові напрями державної організаційно-економічної політики в аграрному виробництві.

Сучасний стан аграрного ринку зумовлює необхідність вдосконалення організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, їх переорієнтації на стимулювання виробництва конкурентоспроможної продукції. Діючий нині організаційно-економічний механізм стримує розвиток виробництва, має затратний характер, не стимулює структурну трансформацію й зростання продуктивності, не зацікавлює виробників у розвитку тваринництва, а переробні підприємства – у безвідходній, комплексній переробці сировини. Причинами такого становища є: відсутність єдиних економічних інтересів у партнерів з виробництва й доведення кінцевого продукту до споживача, нееквівалентність міжгалузевого обміну, відсутність цивілізованої конкуренції, ігнорування основного закону ринкової економіки відповідно до попиту й пропозиції, недосконалість механізму економічного стимулювання, фінансово-кредитної системи, ціноутворення.

Взаємовідносини між підприємствами встановлюються для компенсації організаційно розірваних внутрішньогосподарських зв'язків. Вони зумовлюються поглибленням спеціалізації й підвищенням концентрації виробництва, виступають як регулятор діяльності підприємств, передбачаючи відповідність виробничих програм між технологічно пов'язаними підприємствами, маневрування виробничими ресурсами, перерозподіл кінцевих результатів діяльності. Перспективним напрямом удосконалення економічних взаємовідносин між аграрними та переробними підприємствами тваринництва є створення агропромислових формувань на основі горизонтальної та вертикальної інтеграції й кооперації. В інтеграційні зв'язки з переробними підприємствами, різними інфраструктурними ланками можуть вступати окремі фермери, аграрні підприємства у формі господарських товариств, виробничих кооперативів тощо. Посилиться також процес концентрації капіталу в ринкових структурах, які технологічно не зв'язані з агропромисловим виробництвом.

СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РЕНОВАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ТВАРИННИЦТВА

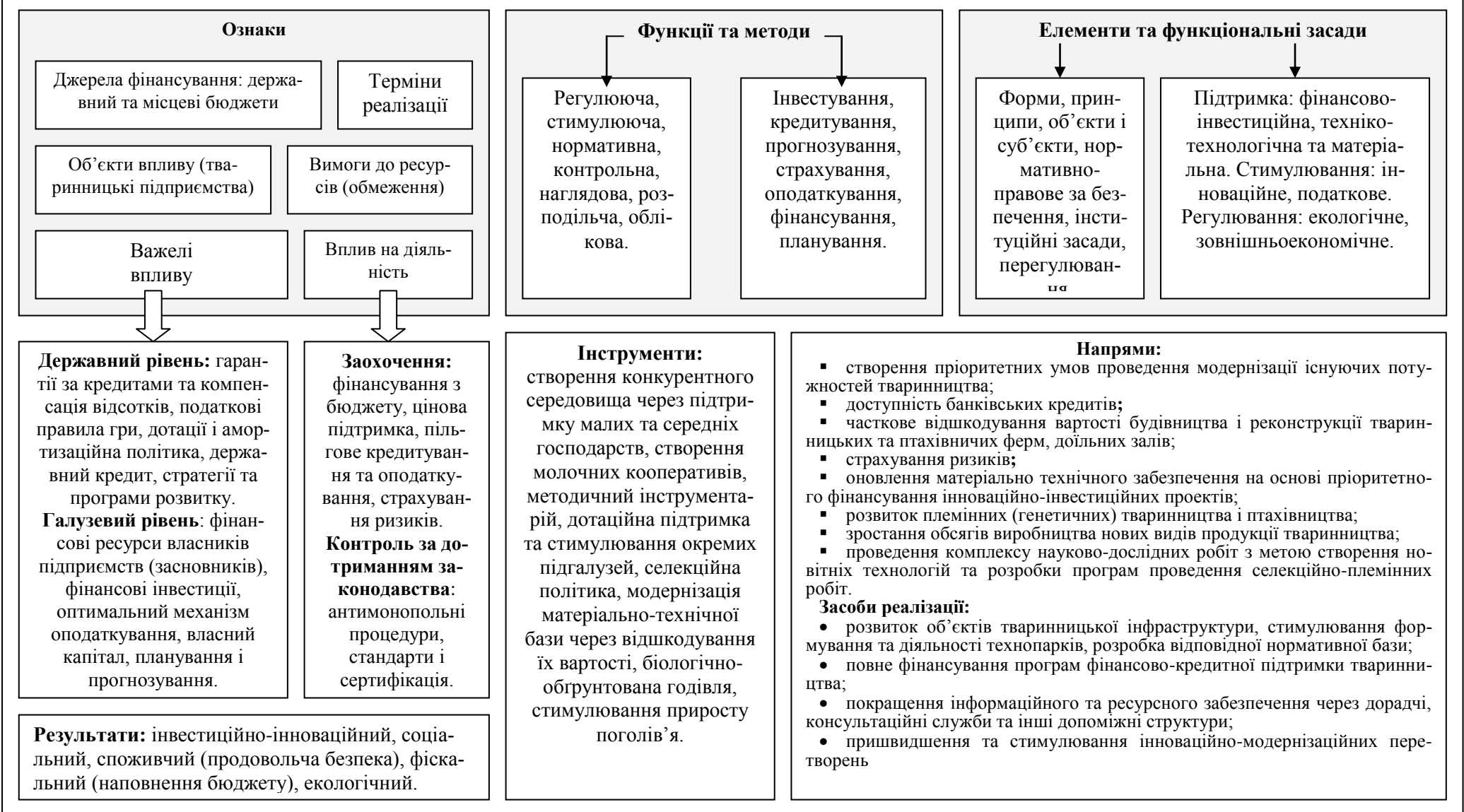

Рис.7. Концептуалізація механізму державної підтримки реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

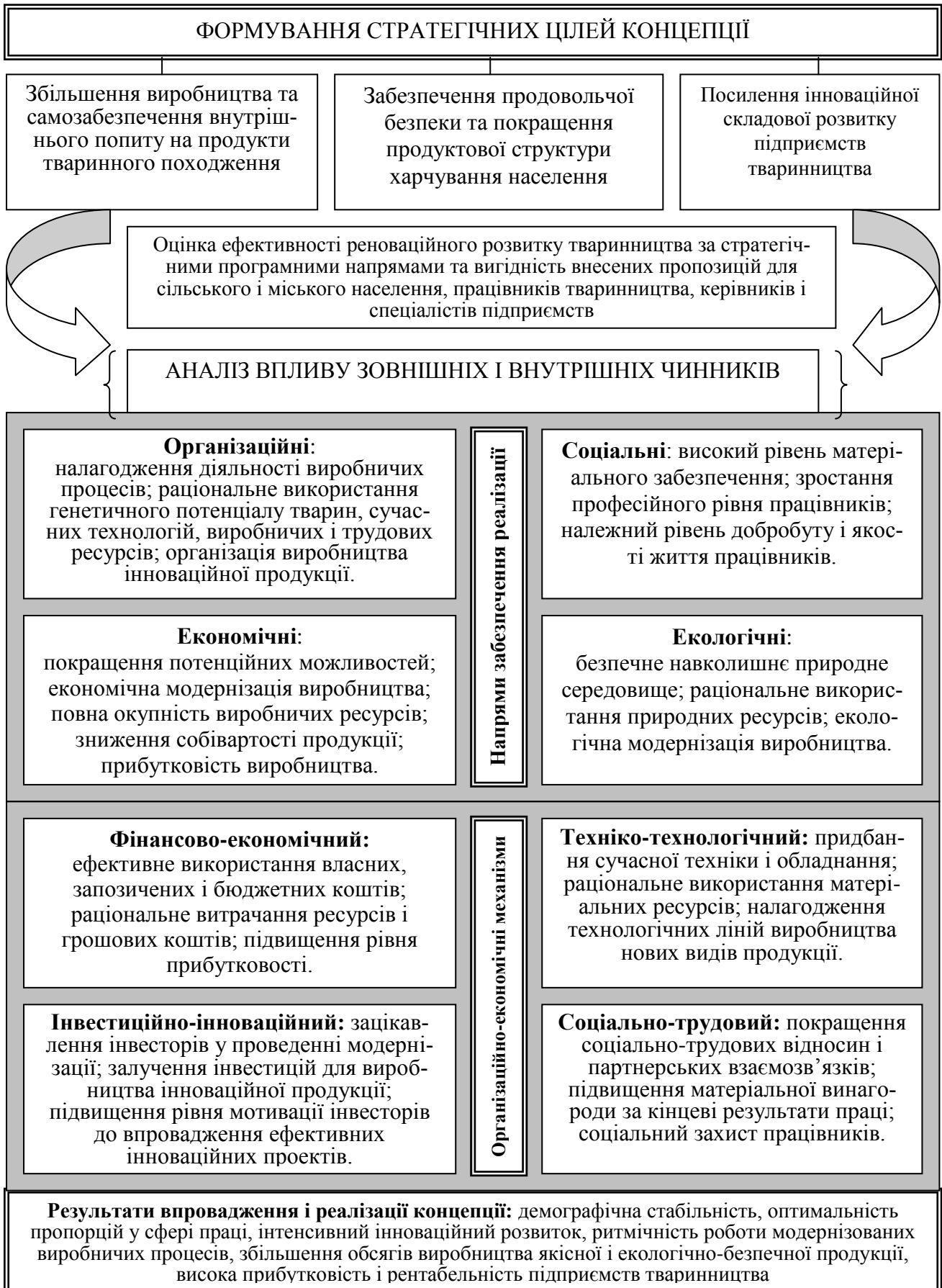

Рис. 8. Функціональні складові концепції управління організаційно-економічним механізмом реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

Крім того, варто посилити ринкову, фінансову інтеграцію, яка є характерною для країн із високим рівнем ефективності агропромислового виробництва. Їх досвід підтверджує, що висока ефективність аграрної сфери й переробки значною мірою досягається завдяки тому, що зумовлює розвиток того чи іншого виробництва відповідно до вимог ринку. Поєднання виробничо-управлінських структур із торговим і промисловим капіталом – це дієвий шлях до саморегулювання аграрної економіки. Державі зі свого боку необхідно підтримувати вигідні для неї напрями агропромислової інтеграції.

У п'ятому розділі – **«Стратегічні напрями розвитку організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва»** – обґрунтовано механізми інтеграції підприємств тваринництва у галузеві корпоративні утворення, розроблено структуру комплексного організаційно-економічного механізму реновації виробничо-господарської діяльності цих підприємств, запропоновані параметри органічності розробки та прийняття стратегії реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, визначений методологічний базис перебудови й удосконалювання систем управління інноваційною діяльністю на цих підприємствах.

Доведено, що відновлення зруйнованих виробничо-технологічних зв'язків і структурна перебудова підприємств тваринництва неможливі без координації діяльності усіх ланок технологічного ланцюжка та залучення значних фінансових ресурсів, які доступні лише великим об'єднанням. Тому поворот підприємств тваринництва до інтеграції та кооперації є об'єктивною потребою для забезпечення їх реновації, подолання витрат трансформаційного спаду в умовах руйнування існуючих раніше зв'язків. Економічний зміст цього підходу полягає в інтеграції підприємств тваринництва у галузеві корпоративні утворення, які надалі поєднуються в співтовариства корпорацій або кластери виробничого чи територіального типів. Такий підхід дасть змогу мобілізувати ресурс мережної організації простору й підприємств тваринництва, що утворюють кластери.

Конкурентоспроможність інтегрованих корпоративних утворень у тваринництві забезпечується переходом до стадії інноваційного розвитку, що передбачає використання відповідних організаційно-правових форм. Розвиток підприємств тваринництва на кооперативній основі спонукає безпосереднього виробника сільськогосподарської продукції до інтенсивної праці, збільшує продуктивність землі й тварин при ощадливій витраті ресурсів і підвищенні якості продукції. Правочинність такого теоретичного узагальнення доводить практика, успішна робота кооперативних формувань. Ядром системи сільськогосподарської кооперації є обслуговуючі кооперативи – формування, що захищають інтереси малих агровиробників (господарств населення, які в Україні виробляють значну частку тваринницької продукції, фермерських господарств) та функціонують на демократичних принципах. Ці кооперативи забезпечуватимуть ефективне використання ресурсного потенціалу господарств – учасників кооперації, якщо будуть націлені на впровадження інноваційних технологій та принципів організації виробництва продукції тваринництва.

Розвиток кооперативних відносин у системі виробництва продукції тваринництва передбачає формування кооперативних союзів – інтегрованих

структур, що забезпечують високий рівень консолідації ресурсів. Це відкриває можливості для створення потужних, оснащених сучасним обладнанням кооперативних підприємств – з виробництва концентрованих кормів, переробки сировини тощо. Ці підприємства при формуванні відносин (зокрема рівня розрахункових цін) з виробниками – членами кооперативів орієнтуються на максимальне задоволення інтересів останніх з урахуванням ринкової кон'юнктури. Члени кооперативу беруть на себе зобов'язання вироблену продукцію тваринництва реалізовувати кооперативним переробним підприємствам за погодженими цінами.

У результаті дослідження обґрунтовано наукові підходи до формування й стратегічного розвитку організаційно-економічного механізму реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва. У внутрішньому середовищі такого механізму знаходиться взаємопов'язана сукупність основних складових та підпорядкованих їм елементів, які віддзеркалюють специфіку сучасних ринкових концепцій у виробництві продукції тваринництва, що спрямовані на забезпечення ефективного розвитку відповідних тваринницьких підприємств та забезпечення продовольчої безпеки країни. Запропонований механізм є досить гнучким до соціально-економічних змін на виробництві, адже забезпечує ефективне використання генетичного потенціалу сільськогосподарських тварин та трудових ресурсів, зайнятих на підприємствах тваринництва, гармонійно поєднує розроблені стратегічні заходи для забезпечення ефективного розвитку всіх тваринницьких підприємств (рис.9).

Розвиток механізму орієнтований на здійснення підприємствами процесів реновації тваринництва та повинен відбуватися на основі використання доступних сучасних інноваційних техніко-технологічних розробок спеціалізованих наукових закладів, дослідних і успішно функціонуючих тваринницьких підприємств, на базі яких доцільно створювати науково-регіональні центри модернізації, які у змозі підтримувати стабільно стійкі підприємства і виробничо-бізнесові структури. Відповідні наукові результати утворили фундамент для розроблення системної моделі розробки та прийняття стратегії реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва (рис. 10) і визначення тих проблемних питань теоретико-методологічного та науково-прикладного характеру, які вимагають негайного вирішення. Йдеться про систематизацію факторів, принципів її розроблення, визначення методологічних засад типологізації стратегій підприємств тваринництва, науково-концептуальне узагальнення досвіду діяльності таких підприємств в умовах інформаційно-індустріальної економіки та інноваційних засад розвитку.

Стратегія спрямована на поетапне вирішення нагальних завдань реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

На першому етапі (2019-2021 р.) доцільно зосередити зусилля й ресурси на максимальному скороченні втрат сільськогосподарської продукції, у першу чергу молока та м'яса, і за рахунок цього істотно підвищити товарний вихід при відносно невеликому зростанні валового виробництва. Уже на цьому етапі повинні бути задіяні всі важелі й економічні методи, нові форми господарювання, що виникли в процесі глобалізації й регіоналізації економіки, зокрема мережеві структури. Це означає, що механізм реновації повинен бути включений у дію ще до усунення дефіциту ресурсів.

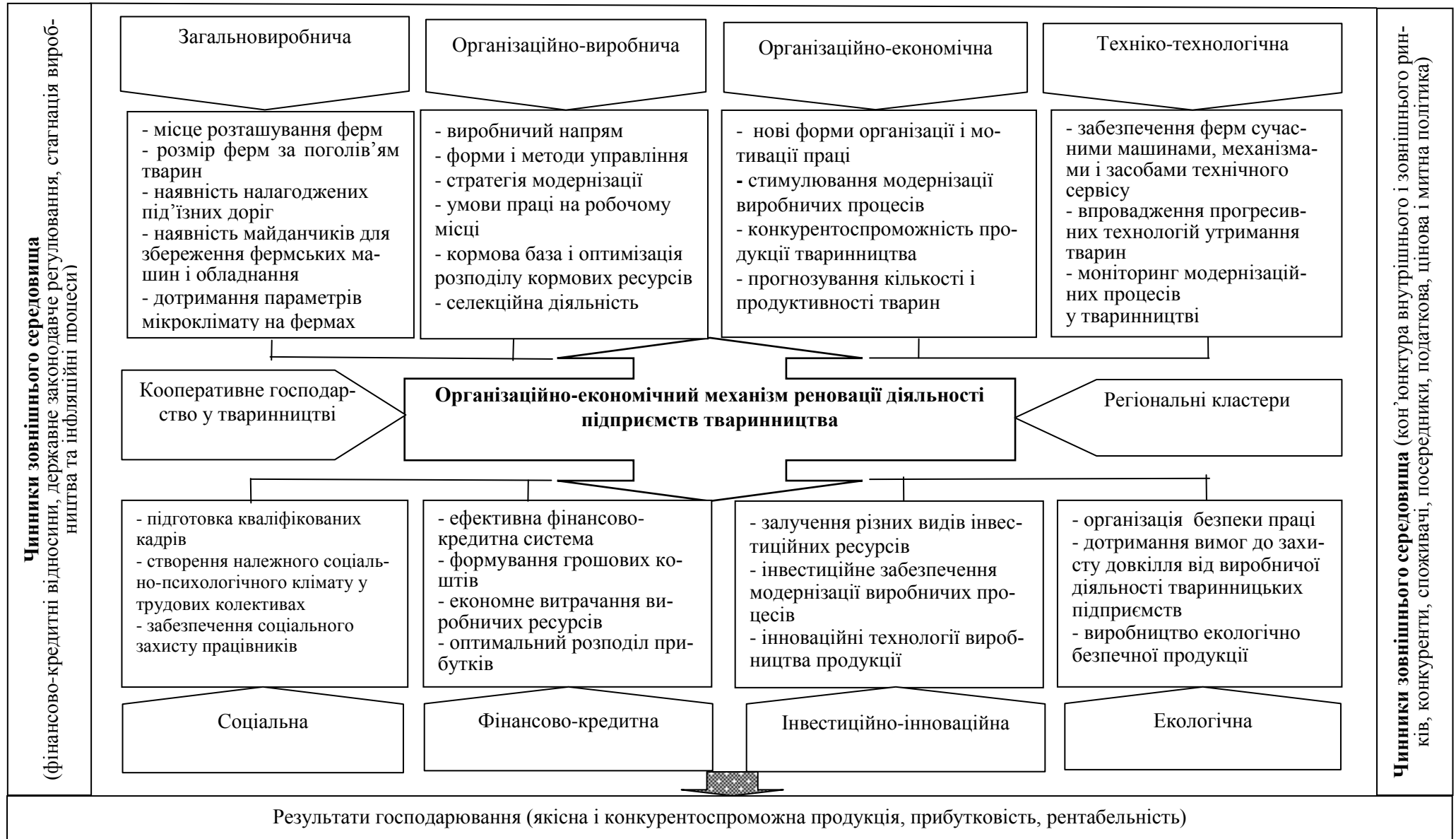

Рис. 9. Основні складові комплексного організаційно-економічного механізму реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва

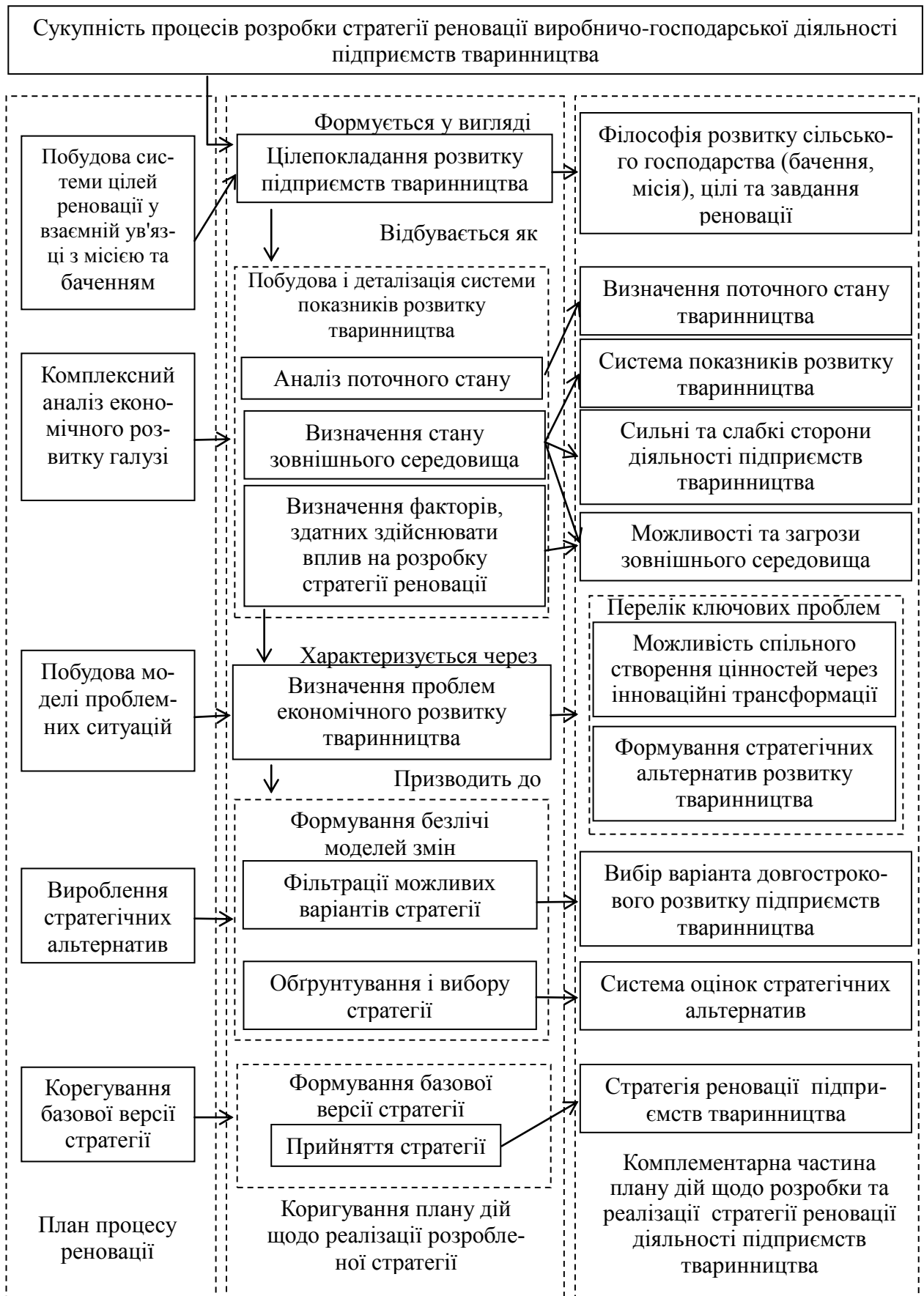

Рис. 10. Системна модель розробки та прийняття стратегії реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

На другому етапі (2022-2025 р.) на основі зростання виробництва, зміцнення матеріально-технічної бази, розвитку новітніх форм господарювання й торгово-заготівельної діяльності, зміни системи ціноутворення, реформи фінансово-кредитної системи необхідно повністю задовольнити потребу населення в молочних продуктах, підняти рівень споживання м'яса і м'ясопродуктів.

На третьому етапі необхідно повністю задовольнити платоспроможний попит на всі продукти харчування, створити базу для випуску різноманітних асортиментів біологічно повноцінного продовольства.

На основі аналізу показників стану матеріально-технічної бази підприємств тваринництва обґрунтована необхідність їх реновації на інноваційній платформі, обґрунтовані напрямки технічного й технологічного переозброєння підприємств. Розкрито економічну сутність активізації інноваційної діяльності на підприємствах тваринництва. Методологічною базою перебудови й удосконалювання систем управління є принципи стратегічного управління інноваційною діяльністю на цих підприємствах, що представляють собою результат пізнання і практичного використання економічних законів розвитку суспільства, загальних принципів управління та сформованих закономірностей управління економікою аграрного виробництва.

Запропоновані пріоритетні напрями інноваційного розвитку організаційно-економічних механізмів реновації діяльності підприємств тваринництва.

Цими пріоритетними напрямками є: біотехнологія в рослинництві з виділенням проблем азотфіксації, прискореного створення на основі генної інженерії високопродуктивних сортів сільськогосподарських культур і порід тварин, пристосованих до інтенсивних технологій і високої окупності витрат; створення нових видів продуктів харчування на основі поєднання біотехнологічних і хімічних процесів глибокого розподілу за фракціями сировини й синтезу харчових речовин; автоматизація та електронізація виробництва, насамперед розробка й освоєння інформаційних процесів у біотехнології, програмуванні врожаю й продуктивності тварин, інтегрованій системі захисту рослин, аерокосмічної технології моніторингу й управління природними ресурсами, тонкої харчової технології; екологізація виробництва й охорона навколишнього середовища, включаючи запобігання ерозійним процесам, мінімізацію операцій з обробки ґрунту, створення систем природоохоронних заходів, виробництво повноцінної й нешкідливої їжі; інтенсивні технології в аграрному виробництві; маловідходні й безвідходні технології переробки, транспортування, зберігання та реалізації продукції.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на основі теоретичного узагальнення обґрунтовано методологічні та методичні засади і розроблено практичні рекомендації щодо вирішення важливої наукової і практичної проблеми – удосконалення організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва. За результатами дослідження зроблено висновки теоретичного, методологічного і науково-прикладного характеру.

1. У результаті дослідження уточнено зміст поняття «реновація виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва». Воно розглядається як економіко-екологічна система, що передбачає поліпшення використання наявних ресурсів (робочої сили, техніки, приміщень, кормів й ін.) шляхом збільшення додаткових вкладень у технічний розвиток, з використанням інноваційних засобів виробництва у контексті переходу системи в якісно новий стан. Обґрунтовано, що методологічною базою перебудови й удосконалювання економіко-екологічної системи розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва є принципи стратегічного управління інноваційною діяльністю, що представляють собою результат пізнання і практичного використання економічних законів розвитку суспільства, загальних принципів управління та сформованих закономірностей управління економікою аграрного виробництва.

2. Дослідження закономірностей функціонування підприємств тваринництва дало змогу обґрунтувати концептуальний підхід до формування механізму державної підтримки реновації виробничо-господарської діяльності цих підприємств, який покликаний встановлювати необхідні пропорції у структурі виробництва й забезпечити раціоналізацію міжгалузевих і внутрішньогалузевих виробничо-економічних зв'язків, виходячи з першочергових завдань життєзабезпечення країни, подолання кризових явищ і створення передумов для побудови високоефективної й соціально орієнтованої ринкової економіки. Засобами реалізації такого механізму є: розвиток об'єктів тваринницької інфраструктури, стимулювання формування та діяльності технопарків, розробка відповідної нормативної бази; повне фінансування програм фінансово-кредитної підтримки тваринництва; покращення інформаційного та ресурсного забезпечення через дорадчі, консультаційні служби та інші допоміжні структури.

3. Обґрунтовано індикатори стійкого розвитку й ефективності підприємств тваринництва, що узгоджуються із принципом раціонального використання ресурсів і представляють собою синергію тріади інноваційної доктрини функціонування організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, заснований на інноваціях, людських ресурсах, екологізації. Описані можливі сценарії реноваційного розвитку підприємств тваринництва на основі принципу раціонального використання ресурсів, що дає змогу реалізувати управлінські рішення, які сприяють досягненню оптимального стану економіко-екологічної системи з урахуванням реалізації зазначеного принципу.

4. Сформульовано концептуальні підходи до функціонування організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, що дає змогу підвищити ефективність функціонування локальних ринків і конкурентоспроможність підприємств тваринництва. Обґрунтована перспективність модельного підходу до оптимізації розміщення аграрного виробництва, планування виробництва й державних закупівель продукції, розподілу добрив, при складанні оптимальних раціонів годівлі тварин тощо. Модель охоплює взаємозв'язки всіх складових частин організаційно-економічного механізму реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, що дасть змогу запровадити практику ведення переговорів між суб'єктами господарювання й

органів влади та, відповідно, наблизити прийняття практичних рішень до місця виробництва.

5. Обґрунтовано науково-методологічні підходи до використання імітаційного моделювання управління виробничо-господарською діяльністю підприємств тваринництва. Локальна модель виробництва тваринницької продукції погоджується через обсяг виробництва кормів з моделлю рослинництва, через покупні корми й ціни на них – із промисловістю з їх виробництва. Враховуються темпи приросту поголів'я тварин і швидкість його відновлення, внутрішні причини, що впливають на продуктивність (яловість корів, кількість опоросів і вихід поросят на свиноматку тощо), рівень електрифікації й витрати на поточний ремонт для характеристики фондооснащеності та механізації ферм. Можливості розширення виробництва тваринницької продукції пов'язані з необхідністю збільшення основних засобів і можливостями виробника робити це за рахунок власних або позикових коштів (чистий дохід, кредит).

6. Обґрунтована система оцінки виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, яка включає показники, що характеризують інтенсивність виробництва (напруженість функціонування) і ефективність реновації. Критерієм оцінки інтенсивності виробництва виступає ступінь (міра) його відповідності новітнім досягненням науки. Чим більше виражена ця відповідність, чим своєчасніше й послідовніше відбувається реновація виробництва, тим вище рівень інтенсивності. Використання економіко-математичного балансового моделювання дасть змогу не тільки поглибити економічне обґрунтування виробничо-фінансових планів підприємств тваринництва, економічний аналіз міжгалузевих зв'язків, але й підійти до вирішення проблеми оптимізації виробництва та виробничих запасів.

7. Розроблено методичний базис оцінки ефективності організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва. Для всебічної й комплексної оцінки запропоновано використовувати сукупність показників, що характеризують функціональну, економічну, соціальну та екологічну ефективність відповідної діяльності. При цьому функціональна ефективність дає можливість визначити, в якій мірі досягнута мета, виконані головні завдання функціонування систем ведення аграрного виробництва. Економічна ефективність проявляється в здатності систем господарства давати певний економічний ефект. Соціальна ефективність характеризується поліпшенням умов праці, життя й побуту працівників, що виробляють сільськогосподарську продукцію, а також працівників, зайнятих обслуговуванням аграрного виробництва. Екологічна ефективність проявляється в безпосередньому впливі виробництва та невиробничих сфер на стан навколишнього природного середовища, ступінь його збереження й раціонального використання.

8. Встановлено, що тваринництво є одним із найскладніших комплексів серед інших галузей агросфери, від розвитку якого залежить продовольча безпека країни. Упродовж останніх років у галузі тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України простежуються позитивні зміни. Зокрема, спостерігається тенденція до зростання рівня рентабельності основних видів продукції тваринництва, збільшення загальної суми прибутку від реалізації цієї продукції.

Формування ринку тваринницької продукції визначається такими основними чинниками: рівнем забезпечення країни продовольчими ресурсами; чисельністю і потребами споживачів; державним регулюванням обігу продуктів харчування; вартістю виробництва високопоживних продуктів харчування; ціною продуктів тваринного походження. Варто зазначити, що рівні виробництва і споживання (у розрахунку на одну особу) продукції тваринництва практично співпадають за винятком яєць. Проведено аналіз впливу факторів на рівень виробництва окремих видів продукції тваринництва в Україні.

9. На основі статистичного аналізу фактичних даних і на базі теорій єдиних природно-економічних систем визначено інструментарій прогнозу тенденцій реноваційного розвитку підприємств тваринництва. Цей інструментарій включає модель системного економічного прогнозування, яку формують три складові, що обумовлюють послідовні етапи роботи. З використанням цих підходів розроблено економіко-математичну модель цільового прогнозу тенденцій реноваційного розвитку тваринницького виробництва. До складу цієї моделі входять такі взаємозалежні блоки: введення прогнозованого асортименту виробництва продуктів тваринництва; відображення витрат сировини на виробництво одиниці продукції тваринництва; визначення потреби в сільськогосподарській сировині; розрахунок оптимальної структури та обороту поголів'я сільськогосподарських тварин; встановлення потреби в кормах; здійснення прогнозу використання основних засобів; визначення дефіциту або надлишку трудових ресурсів їх руху; здійснення розрахунку узагальнюючих показників розвитку виробництва продукції тваринництва. Цільова функція моделі описує стан економічної підсистеми, а складові соціальної й екологічної підсистем входять у систему обмежень.

10. Встановлено, що формування концепції управління організаційно-економічним механізмом реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва полягає у створенні дієвого механізму стратегічного управління, здатного динамічно реагувати на різноманітні зміни. При цьому його регулятори і важелі мають бути адаптовані до зовнішнього середовища, а внутрішнє середовище повинно орієнтуватись на цілі концепції. Реалізація заходів, передбачених концепцією, дасть змогу отримати позитивні результати, а саме: організацію управління підприємствами тваринництва на основі розроблених стратегій їх розвитку, довгострокових варіантних прогнозів; підпорядкованість діяльності підприємств та органів управління аграрним виробництвом інтересам основної виробничої ланки, первинних товаровиробників; підпорядкування системи управління вимогам найповнішого науково-технічного забезпечення виробництва з одночасною стабілізацією екологічної рівноваги в ньому; збільшення обсягів виробництва високоякісної продукції; зростання прибутковості та рентабельності підприємств тваринництва.

11. У результаті дослідження визначено підходи до формування і стратегічного розвитку системи кооперації, пов'язаної з обслуговуванням малих виробників продукції тваринництва – господарств населення та фермерських господарств. Основною формою кооперації є міжгосподарські формування по горизонталі, що надають підприємствам широкий спектр послуг. Система кооперативного обслуговування повинна орієнтуватися на впровадження

інноваційних рішень у господарську діяльність агровиробників. Розвиток цієї системи передбачає формування інтегрованих структур вищого рівня, консолідація ресурсів у рамках яких дає змогу створювати потужні, оснащені сучасним обладнанням кооперативні підприємства – переробні, з виробництва концентрованих кормів, інших товарів для тваринницьких господарств.

12. Побудовано і формалізовано алгоритм управління процесом розробки та прийняття стратегії реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва, який передбачає виокремлення етапів, якими є: побудова системи цілей реновації; комплексний аналіз економічного розвитку; побудова моделі проблемних ситуацій; вироблення стратегічних альтернатив; корегування базової версії; план процесу реновації. Процедури запропонованого алгоритму передбачають обов'язковий контроль відповідності цілей і результатів реалізації стратегії реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва стратегічним цілям підприємств тваринництва загалом. Це у випадку їх розбіжностей забезпечує можливість своєчасного коригування стратегії реновації, цілей виробництва або навіть зміни стратегічних напрямів реноваційного розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

13. На основі виявлення основних сильних і слабких сторін, а також можливостей і загроз розроблено комплексний організаційно-економічний механізм реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва з застосуванням системної технології втручання та використанням відповідних інструментів на етапі його реалізації. Стратегія спрямована на поетапне вирішення нагальних завдань реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва: скорочення втрат сільськогосподарської продукції, у першу чергу молока та м'яса; зміцнення матеріально-технічної бази, розвиток новітніх форм господарювання й торгово-заготівельної діяльності, зміна системи ціноутворення, реформа фінансово-кредитної системи щодо задоволення потреби населення в молочних продуктах.

14. Сформульовано принципи, методи й систему управління інноваційною діяльністю на підприємствах тваринництва, що відображає послідовність і зміст функцій управління такою діяльністю. Запропоновані пріоритетні напрями інноваційного розвитку організаційно-економічних механізмів реновації діяльності підприємств тваринництва. Серед них: біотехнологія в рослинництві з виділенням проблем азотфіксації, автоматизація й електронізація виробництва; створення на основі генної інженерії високопродуктивних сортів сільськогосподарських культур і порід тварин; застосування інтенсивних технологій аграрного виробництва та маловідходних і безвідходних технологій переробки, транспортування, зберігання й реалізації продукції та ін. Виявлені організаційно-правові форми господарювання, які відповідають стадії переходу до інноваційного розвитку корпоративних утворень у галузі тваринництва та забезпечують організаційну конкурентну перевагу. Ними є холдинги, що дають змогу концентрувати ресурси підприємств тваринництва, інтегрованих у таке утворення, зі збереженням юридичної самостійності останніх.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Лівінський А. І. Концептуальні засади реновації виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств на засадах стійкого розвитку. *Детермінанти соціально-економічного розвитку України в умовах трансформаційних зрушень : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. П. Ільчука. Чернігів : ЧНТУ, 2018. С.165-177.*

2. Лівінський А. І. Стратегія реновації економічних механізмів виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва : теорія і практика : монографія. Одеса : ТЕС, 2019. 344 с.

Статті у наукових фахових виданнях України та виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних:

3. Ніколюк О. В., Русан В. М., **Лівінський А. І.** Фінансове забезпечення інноваційного розвитку пріоритетних галузей аграрного виробництва. *Фінансові дослідження. 2017. № 1 (2). С.180-185 (автором проаналізовано достатність фінансового забезпечення інноваційного розвитку галузей аграрного виробництва).*

4. Лівінський А. І. Механізм інституційного регулювання реновацій у функціонуванні підприємств тваринництва. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2017. № 5. С. 103-109.*

5. Дерій Ж. В., Галицький О. М., **Лівінський А. І.** Удосконалення механізмів державного управління та регулювання розвитку аграрного виробництва України. *Український журнал прикладної економіки. 2017. Том 2. № 3. С.51-62 (автором внесені пропозиції щодо удосконалення механізмів державного управління аграрної сфери).*

6. Лівінський А. І. Закордонний досвід регулювання діяльності аграрних виробників у контексті реновації вітчизняної аграрної економіки. *Український журнал прикладної економіки. 2017. Том 2. № 4. С. 85- 93.*

7. Лівінський А. І. Оцінка діяльності м'ясопереробних підприємств за показниками їх фінансового стану. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2017. Вип.12 (74). С.87-80.*

8. Лівінський А. І. Напрями удосконалення системи стратегічного й оперативного планування реноваційного розвитку підприємств тваринництва. *Агросвіт. 2018. № 14. С. 21-26.*

9. Лівінський А. І. Організаційно-економічний механізм стратегічного управління виробництвом продукції тваринництва та скотарства. *Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 14. С. 29-33.*

10. Лівінський А.І. Удосконалення організаційно-економічної структури функціонування підприємств скотарства. *Ефективна економіка. 2018. № 7. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6462>.*

11. Лівінський А. І. Особливості функціонування підприємств тваринництва в Україні та їх реноваційний розвиток. *Агросвіт. 2018. № 15-16. С. 3-8.*

12. Лівінський А. І. Інноваційний розвиток підприємств тваринництва у контексті формування стратегії реновації. *Інвестиції : практика та досвід. 2018. № 15. С.18-22.*

13. Лівінський А. І. Державне управління у сучасній реновації аграрного виробництва. *Інвестиції : практика та досвід*. 2018. № 10. С. 51-55.

14. **Лівінський А. І.**, Ніколюк О. В. Стратегічний аспект формування регуляторної політики соціально-економічного розвитку аграрного виробництва. *Економічний аналіз : збірник наукових праць*. 2018. Том 28. № 1. С. 303-310 (автором виокремлено стратегічну складову політики соціально-економічного розвитку підприємств аграрного виробництва).

15. **Лівінський А. І.**, Ніколюк, О. В. Оцінка стану соціально-економічного розвитку аграрного виробництва в Україні. *Економічний аналіз : збірник наукових праць*. 2018. Том 28. № 2. С. 42-48 (автором проведено оцінку соціально-економічного розвитку підприємств аграрної сфери в Україні).

16. Ніколюк О. В., **Лівінський А. І.** Напрями вдосконалення механізму інноваційного розвитку підприємств аграрного виробництва України. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2018. Вип. 4 (75). С.77-80 (автором запропоновано напрями удосконалення механізму інноваційного розвитку підприємств аграрного виробництва України).

17. Лівінський А. І. Сучасна реновація аграрного виробництва в контексті економічного розвитку підприємств тваринництва. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2018. Вип. 8 (77). С. 35-38.

18. Лівінський А. І. Ефективний регіональний розвиток підприємств тваринництва аграрного сектору України. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2018. Вип. 12 (78). С. 61-67.

19. Лівінський А. І. Концептуальні підходи до формування стратегії реновації діяльності підприємств тваринництва та її інституційне забезпечення. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. №1(13). С.40-46.

20. Livinsky A. Methodological aspects of forecasting the renovation development of livestock enterprises. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2018. №3. С.57-64.

21. Livinsky A. Improving the mechanism of innovative development of agricultural producers in Ukraine. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2018. №4. С.85-94.

22. Галицький О. М., **Лівінський А. І.**, Дяченко О. П. Організаційно-економічний механізм державного регулювання аграрного виробництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 93-98 (автором запропоновано напрями удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання аграрного виробництва).

23. Гнатєва Т. М., **Лівінський А. І.** Методологічне забезпечення виробничого потенціалу підприємств аграрного виробництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 5. С.25-31 (автором сформовано методологічні засади розвитку виробничого потенціалу підприємств аграрного виробництва).

24. Гнатєва Т. М., **Лівінський А. І.** Методологія застосування імітаційних моделей у контексті розширеного відтворення підприємств аграрного виробництва.

Агросвіт. 2019. № 5. С. 25-31 (на основі імітаційних моделей автором запропоновано удосконалення методології дослідження розширеного відтворення підприємств аграрного виробництва).

25. Лівінський А. Сучасні методичні підходи до ефективності стратегічної діяльності підприємств тваринництва. *Економічний аналіз*. 2019. Том 29. № 1. С.141-148.

26. Лівінський А.І. Стратегічні підходи щодо оперативного управління підприємств тваринництва в контексті їх реновації. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2019. Вип.1 (79). С. 57-60.

Матеріали конференцій та інші видання:

27. Лівінський А. І. Процеси реновації на вітчизняних підприємствах тваринництва та скотарства в сучасних умовах. *Наукові засади розвитку знань економічної теорії: Збірник тез наукових робіт учасників II Міжнародної науково-практичної конференції, 20-22 квітня 2018 р.* / відп. ред. І.О. Журба ; М-во освіти і науки України, Черкаський державний технологічний ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2017. С. 20-24.

28. Livinsky A. I. Organic agricultural production as an indicator of the renovation of agricultural producers of Ukraine : 1st International Scientific and Practical Conference «*Imperatives of development of civil society in promoting national competitiveness*». Batumi, Georgia, 2018. Volume II. P. 127-130.

29. Ніколюк О. В., **Лівінський А. І.** Екологічна безпека аграрного виробництва. *Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii.* (27.02.2018). Warszawa, 2018. Str. 9-11.

30. Лівінський А. І. Державне регулювання аграрного бізнесу у сфері розвитку тваринництва. *Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii.* (30.11.2017). Warszawa, 2017. Str. 45-47.

31. **Лівінський А. І.** Бобровник Д. О. Оцінка результатів реновації пріоритетних галузей аграрної сфери в процесі бенчмаркінгу. *Теорія та практика управління розвитком економіки* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (10 жовтня 2019 р.; м. Київ) / Відпов. за вип. С. Остапчук. Київ : ТОВ «ВІПО», 2019. С.480-483

32. **Лівінський А. І.** Бобровник Д. О. Використання методів бенчмаркінга щодо розвитку аграрної сфери України. *Сталий розвиток соціально-економічних систем* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (14 травня 2019 р., м. Київ) / Відпов. за вип. С. Остапчук. Київ : ТОВ «ВІПО», 2019. С. 206-210.

АНОТАЦІЯ

Лівінський А.І. Організаційно-економічні механізми реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва: теорія і методологія. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Львівський національний аграрний університет Міністерства освіти і науки України, Львів, 2020.

Дисертацію присвячено розробці теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій з формування організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

Уточнено зміст поняття «реновація виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва», запропоновано багаторівневу структурно-функціональну модель стратегічного управління забезпеченням реновації діяльності підприємств тваринництва та розроблено теоретико-методологічну конструкцію механізму державної підтримки реновації їх розвитку. Обґрунтовано індикатори стійкого розвитку й ефективності підприємств тваринництва та науково-методологічні підходи до використання імітаційного моделювання управління їх виробничо-господарською діяльністю. Розроблено методичний базис оцінки ефективності організаційно-економічних механізмів реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

Визначено інструментарій прогнозування оцінки реноваційного розвитку підприємств тваринництва шляхом формування моделі системного економічного прогнозування. Обґрунтовано концепцію управління організаційно-економічним механізмом реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва та визначено підходи до формування і стратегічного розвитку кооперації з їх обслуговування. Побудовано та формалізовано алгоритм управління процесом розробки та прийняття стратегії реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва.

Розроблено комплексний організаційно-економічний механізм реновації виробничо-господарської діяльності підприємств тваринництва та сформульовано принципи, методи й систему управління їх інноваційною діяльністю.

Ключові слова: підприємства тваринництва, реновація, організаційно-економічний механізм, виробничо-господарська діяльність, стратегічне управління, ефективність, інтеграція, інновації, державна підтримка.

АННОТАЦИЯ

Ливинский А.И. Организационно-экономические механизмы реновации производственно-хозяйственной деятельности предприятий животноводства: теория и методология. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам

экономической деятельности). – Львовский национальный аграрный университет Министерства образования и науки Украины, Львов, 2020.

Диссертация посвящена разработке теоретико-методологических основ и практических рекомендаций по формированию организационно-экономических механизмов реновации производственно-хозяйственной деятельности предприятий животноводства.

Уточнено содержание понятия «реновация производственно-хозяйственной деятельности предприятий животноводства», предложено многоуровневую структурно-функциональную модель стратегического управления обеспечением реновации деятельности предприятий животноводства и разработаны теоретико-методологическую конструкцию механизма государственной поддержки реновации их развития. Обоснованы индикаторы устойчивого развития и эффективности предприятий животноводства и научно-методологические подходы к использованию имитационного моделирования управления их производственно-хозяйственной деятельностью. Разработан методический базис оценки эффективности организационно-экономических механизмов реновации производственно-хозяйственной деятельности предприятий животноводства.

Определены инструментарий прогнозной оценки реновационного развития предприятий животноводства путем формирования модели системного экономического прогнозирования. Обоснована концепция управления организационно-экономическим механизмом реновации производственно-хозяйственной деятельности предприятий животноводства и определены подходы к формированию и стратегического развития кооперации по их обслуживанию. Построено и формализовано алгоритм управления процессом разработки и принятия стратегии реновации производственно-хозяйственной деятельности предприятий животноводства.

Разработан комплексный организационно-экономический механизм реновации производственно-хозяйственной деятельности предприятий животноводства и сформулированы принципы, методы и система управления их инновационной деятельностью.

Ключевые слова: предприятия животноводства, реновация, организационно-экономический механизм, производственно-хозяйственная деятельность, стратегическое управление, эффективность, интеграция, инновации, государственная поддержка.

SUMMARY

Livinskyi A.I. Organizational and economic mechanisms of renovation of production and economic activity of livestock enterprises: theory and methodology. – On the rights of the manuscript.

The dissertation for the of Doctor of Economics degree in specialty 08.00.04 - Economics and Management of Enterprises (According to the Types of Economic Activity). – Lviv National Agrarian University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2020.

The dissertation is devoted to the development of theoretical and methodological foundations and practical recommendations on the formation of organizational and economic mechanisms of renovation of production and economic activity of livestock enterprises.

The content of the concept of "renovation of production and economic activity of livestock enterprises" as an economic-ecological system is envisaged. in the context of moving the system to a new state.

A multi-level structural and functional model of strategic management of providing livestock enterprises renovation activity is proposed, which provides for adjusting livestock enterprises performance parameters in response to changing market needs.

The theoretical and methodological design of the mechanism of state support for the renovation of production and economic activity of livestock enterprises as a coherent system has been developed. This mechanism is intended to set the necessary proportions in the structure of production and to ensure rationalization of inter-sectoral and intra-sectoral industrial-economic relations, based on the priority tasks of life support of the country, overcoming crisis phenomena and creating preconditions for building a highly efficient and socially effective economy.

Indicators of sustainable development and efficiency of livestock enterprises, which are consistent with the principle of rational use of resources, are a synergy of the triad of innovative doctrine of functioning of organizational and economic mechanisms of renovation of production and economic activity of livestock enterprises. Possible scenarios of renovation development of livestock enterprises based on the principle of rational use of resources are described. This makes it possible to implement management decisions that help to achieve the optimal state of the economic and environmental system, considering the implementation of this principle.

The scientific and methodological approaches to the use of simulation modelling of the management of production and economic activity of livestock enterprises are substantiated. The system of estimation of production and economic activity of livestock enterprises is substantiated, which includes the indicators characterizing the intensity of production (intensity of functioning) and efficiency of renovation. A methodological basis for evaluating the effectiveness of organizational and economic mechanisms of renovation of livestock production and economic activity has been developed.

The toolkit for forecasting the renovation development of livestock enterprises has been determined by forming a model of systematic economic forecasting, which consists of three components that determine the successive stages of work. The systematic economic forecasting model is included in this toolkit. This model consists of three components that determine the sequential stages of operation. Using these approaches, an economic and mathematical model of the targeted forecast of trends in the renovation development of livestock production has been developed.

The concept of management of organizational and economic mechanism of renovation of production and economic activity of livestock enterprises is substantiated. The approaches to the formation and strategic development of the cooperative, which is related to the development of livestock production in the personal economy, are defined. An algorithm for managing the process of developing and adopting a strategy of

renovation of production and economic activity of livestock enterprises has been built and formalized.

The complex organizational and economic mechanism of renovation of production and economic activity of livestock enterprises was developed with the use of systematic technology of intervention and construction of logic of using appropriate tools at the stage of its realization. The strategy is aimed at the gradual solution of urgent problems of renovation of production and economic activity of livestock enterprises.

The principles, methods and system of innovation activity management at livestock enterprises are formulated, which reflects the sequence and content of the functions of managing such activity. Priority directions of innovative development of organizational and economic mechanisms of renovation of activity of livestock enterprises are offered. Among them: automation and electronics production; creation of genetically engineered highly productive varieties of crops and animal species; application of intensive technologies of agricultural production and low-waste and non-waste technologies of processing, transportation, storage and sale of products, etc.

Key words: livestock enterprises, renovation, organizational and economic mechanism, production and economic activity, strategic management, efficiency, integration, innovations, state support.